

Dr. Diószegi György Antal

**CSONGRÁD MEGYEI
GÖRÖG CSALÁDOK
A XVIII. ÉS XIX.
SZÁZADBAN**

**OIKOΓΕΝΕΙΕΣ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ CSONGRÁD
ΚΑΤΑ ΤΟΝ
18ο ΚΑΙ 19ο ΑΙΩΝΑ**

A kiadvány a Magyarországi Görögök Kulturális Egyesülete - Csongrád Megyei Helyi Csoport közreműködésével készült.

Görögre fordította: Szivília Arjiró

Lektorálta és szerkesztette: Purosz Alexandrosz

A borítóttervet készítette: Jacob Péter

Támogató: Wekerle Sándor Alapkezelő

KÖZIGAZGATÁSI ÉS IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUM
WEKERLE SÁNDOR ALAPKEZELŐ

SZEGEDI GÖRÖG FÜZETEK 2.

Címlap: Szent Miklós-templom - Szentes

Hátlap: Zsótér Andor emléktáblája - Szeged

Kiadó: Szegedi Görög Kisebbségi Önkormányzat (www.szegedigorogok.hu)

A kiadásért felel: Purosz Alexandrosz

Nyomdai előkészítés: Jacob Péter

Nyomdai munkálatok: Innovariant Nyomdaipari Kft. - Szeged

ISBN 978-963-08-3067-6

Tartalomjegyzék

Történelmi előzmények a magyar-görög kapcsolatok köréből Ιστορικές αναδρομές στις σχέσεις Ούγγρων και Ελλήνων	4
Görög kereskedők Szegeden Έλληνες έμποροι στο Szeged	14
Görög emlékek Hódmezővásárhelyen Ελληνικές αναμνήσεις στο Hódmezővásárhely	23
A makói görög Kristóffy-család Η ελληνική οικογένεια Kristóffy στο Makó	33
Szentes görög közössége Η ελληνική κοινότητα του Szentes	38
Zárógondolat Επίλογος	46
Források / Πηγές	49

1.

TÖRTÉNELMI ELŐZMÉNYEK A MAGYAR-GÖRÖG KAPCSOLATOK KÖRÉBŐL

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΑΝΑΔΡΟΜΕΣ ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΟΥΓΓΡΩΝ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΩΝ

Α magyarság és görögség története több szálon is összekapcsolódott már a kezdetektől, és ennek évezredes előzményei vannak.

Az V. századi hun-görög kapcsolatokat több érdekességet is mutatnak: a hun Attila királynak és feleségének, Honoria bizánci császárlánynak a fia volt a nevezetes Csaba királyfi. A VIII. századi bizánci görög egyház hatása jelentős volt a környező népekre: e hatás közrejátszott például az alán keresztény egyház létrejöttében is.

Közismert tény, hogy 861-ben a bizánci rítus görög képviselője, Konstantin (Cirill) szerzetes a Krím-félsziget táján találkozott a magyarokkal: e kapcsolat nem szakadhatott meg a bizánci térítőkkel, amit az is tanúsít, hogy 882 körül a magyar király a Duna tájékán magához hívta és ünnepélyesen megajándékozta Metód szerzetest. A magyarságra erős hatást gyakorolt a Kaukázus és a Meótisz térségében érvényesülő bizánci görög kereszténység.

Η ουγγρική και η ελληνική ιστορία συνδέονται και συμπλέκονται από τις αρχές σε πολλά σημεία. Πρόκειται μάλιστα για μία παράδοση η οποία ξεκίνησε πάνω από μία χιλιετία πριν.

Οι σχέσεις Ούνων και Ελλήνων από τον 5ο αιώνα εμφανίζουν αρκετό ενδιαφέρον: Ο φημισμένος βασιλόπαις Csaba ήταν γιος του Ούνου βασιλιά Αττίλα και της βυζαντινής πριγκίπισσας Ονορίας. Κατά τον 8ο αιώνα σημαντική ήταν η επίδραση της βυζαντινής εκκλησίας στις εθνότητες της περιοχής. Λόγω αυτής προέκυψε και η ίδρυση της αλανικής εκκλησίας.

Είναι γνωστό ότι το 861 ο Έλληνας εκπρόσωπος της βυζαντινής εκκλησιαστικής παράδοσης μοναχός Κωνσταντίνος (Κύριλλος) συνάντησε τους Ούγγρους στην περιοχή της Κριμαίας. Αυτή η σχέση με τους βυζαντινούς ιεραπόστολους δεν διακόπηκε, γεγονός που επιβεβαιώνεται από το ότι γύρω στο 882, κοντά στο Δούναβη, ο Ούγγρος βασιλιάς κάλεσε και

A dunántúli Bulcsú horka, vezér és Tormás (Árpád unokája) is Bizáncban keresztelkedett meg. Bulcsú, az európai hírv magyar hadvezér 948-ban sorra kerülő bizánci megkeresztelésének fontos eseményéről a bizánci Ioannes Skylitzes krónikája így írt: „*Megkereszteltetvén Konstantinos császár lett a keresztapja, és a patrikiosi méltósággal megtiszteltetvén sok pénz uraként tért vissza hazájába. Nem sokkal utóbb Gyula is, aki szintén a türkök [értsd: magyarok – a szerző] fejedelme volt, a császári városba jön, megkeresztelkedett, és ő is ugyanazon jótéteményekben és megtiszteltetésekben részesült. Ő magával is vitt egy jámborságáról híres Hierotheos nevű szerzetest, akit Theophilaktos patriárka Turkia [értsd: Magyarország – a szerző] püspökévé szentelt ...*”.

A fentiek következményeként kerülhetett tehát sor arra, hogy 950 körül az erdélyi gyulák udvarában működött Hierotheos görög püspök, aki a konstantinápolyi patriárka teljhatalmú megbízottjaként vezette e missziót.

Ennek a magyar-görög kapcsolatnak eredményeként kerülhettek Erdélyből Kijevbe testvéreként Magyar Mózes (kb. 990/995-1043), Magyar Szent György (?-1015) és Magyar Efrém: mindhármukat szentként tiszteli napjainkban is az ortodox egyház.

Több bizánci védőszenttel bíró templom épült fel ekkoriban a Maros-Tisza környékén: a titeli Szent Bölcsesség és a szegedi

πρόσφερε δώρα στον μοναχό Μεθόδιο. Ισχυρή επίδραση στους Ούγγρους είχαν οι βυζαντινής στήριξης εκκλησίες του Καυκάσου και της Μαιώτιδας (Αζοφικής θάλασσας).

Ο Bulcsú και ο Tormás (εγγονός του Árpád) βαπτίστηκαν στην Κωνσταντινούπολη. Σχετικά με την βάπτιση του Bulcsú, του φημισμένου σε όλη την Ευρώπη Ούγγρου πολέμαρχου, ο βυζαντινός Ιωάννης Σκυλίτζης γράφει στο Χρονικό του: „*βαπτισθείς υπό του βασιλέως ἀναδέχεται Κωνσταντίνου, τῇ τῶν πατρικίων ἀξίᾳ τιμηθείς καὶ πλείστων χρημάτων ὑπάρξας κύριος, εἴτ’ αὐθις οἴκαδε ὑποστρέψας. μετ’ οὐ πολὺ δὲ καὶ Γυλᾶς, ἄρχων ὦν καὶ αὐτὸς τῶν Τούρκων, εἴσειν εἰς τὴν βασιλίδαν καὶ βαπτίζεται, τῶν ἴσων ἀξιωθεὶς καὶ αὐτὸς εὐεργεσιῶν καὶ τιμῶν. ἀνελάβετο δὲ μεθ’ ἑαυτοῦ καὶ τινὰ μοναχὸν Ἱερόθεον τοῦνομα, δόξαν εὐλαβείας ἔχοντα, ἐπίσκοπον Τουρκίας παρὰ τοῦ Θεοφυλάκτου χειροτονηθέντα (ο αὐτοκράτορας Κωνσταντίνος ἦταν ο ἀνάδοχος του και αφού ἐγινε ἀποδέκτης τιμῶν πατρικίου, ἐπέστρεψε στὴν πατρίδα του με πολλὰ χρήματα. Ὅχι πολὺ ἀργότερα και ο Gyula, που ἐπίσης ἦταν ἀρχοντας των Ούγγρων, ἦρθε στὴν Βασιλεῦσσαν, βαπτίστηκε και ἐτιμήθηκε με τις ἰδίες τιμές και δωρεές. Αὐτὸς πήρε μαζί του και τὸν ἱακουστό για τὴν αξιοσύνη του μοναχὸ Ἱερόθεο τὸν ὁποῖο ο πατριάρχης Θεοφίλακτος ἐχρῖσε ἐπίσκοπο της Ουγγαρίας)*”.

Ως συνέπεια των ανωτέρω λειτουργούσε ο Έλληνας επίσκοπος Ιερόθεος στην αυλή των gyula της Τρανσυλβανίας κατά το 950, ο

Szent Dömötör-templom elődtemplomai a legjobb példák erre.

A legfontosabbak a korabeli uralkodói házassági kapcsolatok voltak. István király fia, Imre herceg is bizánci görög hercegnőt vett feleségül: hitvese iránti szeretete jeleként Veszprémvölgyben 1020 előtt görög

opóios είχε την απόλυτη εξουσιοδότηση του πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης.

Ως επέκταση αυτών των ελληνο-ουγγρικών σχέσεων ταξίδευσαν από την Τρανσυλβανία στο Κίεβο τα αδέρφια Magyar Μόζες (Μωυσής, περίπου 990/995-1043), Magyar György (Γεώργιος, ;-1015)

és Magyar Efrém (Εφραίμ). Η ορθόδοξη εκκλησία τιμά και τους τρεις ως αγίους.

Αρκετοί ναοί με βυζαντινούς προστάτες αγίους χτίστηκαν την περίοδο εκείνη στο τρίγωνο των ποταμών Maros και Tisza. Οι προηγούμενοι των ναών της Αγίας Σοφίας στο Titel και εκείνου του Αγίου Δημητρίου στο Szeged είναι τα καλύτερα παραδείγματα.

Αλλά την μεγαλύτερη σπουδαιότητα έχουν οι γαμήλιες σχέσεις των βασιλικών οικογενειών της εποχής. Ο γιος του βασιλιά István (Στεφάνου) πρίγκηπας Imre νυμφεύθηκε Ελληνίδα πριγκίπισσα. Ως πράξη αγάπης προς

apácamonostort alapított (a magyar okleveles gyakorlatban ritkaságnak számít fennmaradt görög nyelvű alapítólevele). I. András király a visegrádi Nagy Szent Bazilrendi monostort és a tihanyi görög kolostort alapította meg. I. Géza király felesége Synnadené görög hercegnő volt. Szent László király lánya, Piroska (?-1134) a bizánci császár, II. Komnenosz János felesége lett. Görög neve Szent Irén. E békét hozó magyar királylány mozaik képe a Hagia Szófiá-székesegyházban is megtalálható.

A görög kultúra nemcsak a királyi vagy a szerzetesi kolostori környezetben volt jelen Magyarországon. Ezt igazolja, hogy 1150 táján Bács városában görög kereskedőkön kívül görög tudósok is tevékenykedtek (erről Idriszi arab földrajztudós számolt be 1154-ben megjelent munkájában).

A görög szerzetesség még a XIV. században is rendelkezett jelentős kulturális központokkal. Ilyennek számított a Szent Panteleémón tiszteletére alapított monostor Dunapentele mellett (ma Dunaújváros), valamint a Száva folyó mellett felépített, már 1218-ban működő Szent Demeter görög kolostor (itt az utolsó görög apát 1334-ben hunyt el). Bár a magyar keresztény állam Róma felé orientálódott, az ortodox vallásúak száma Magyarországon mégis jelentős volt: III. Ince pápa 1204 szeptemberében I. Imre magyar királynak írott levelében azt kifogásolta, hogy az országban csak egy latin kolostor található, viszont számos görög kolostor létezik. Három tucat görög rítusú kolostor lehetett a XIII. század

την σύζυγό του ίδρυσε ελληνόρυθμο γυναικείο μοναστήρι στο Veszprémvölgy πριν το 1020, όπως αναφέρεται στο εξαιρετικά σπάνιο ιδρυτικό χρυσόβουλο στην ελληνική γλώσσα που σώθηκε.

Ο βασιλιάς András (Ανδρέας) ο Α΄ ίδρυσε τη μονή του Αγίου Βασιλείου του Μεγάλου στο Visegrád και την ελληνόρρυθμη μονή στο Tihany. Η σύζυγος του Géza Α΄ ήταν πριγκίπισσα Συνοδινή. Η κόρη του Αγίου βασιλιά László, Piroska (-1134) έγινε σύζυγος του βυζαντινού αυτοκράτορα Ιωάννη Β΄ του Κομνηνού. Έλαβε το ελληνικό όνομα (Αγία) Ειρήνη. Η προσωπογραφία της πριγκίπισσας αυτής που έφερε την ειρήνη αποτυπώθηκε και σε μωσαϊκό της Αγίας Σοφίας.

Η ελληνική κουλτούρα δεν ήταν παρούσα μόνο στο περιβάλλον των βασιλείων και των μονών της Ουγγαρίας. Αυτό αποδεικνύεται από το ότι γύρω στο 1150, στην πόλη Bács υπήρχαν όχι μόνο Έλληνες έμποροι, αλλά και σοφοί, σύμφωνα με το έργο του άραβα γεωγράφου Idriszi που εκδόθηκε το 1154.

Φημισμένο πολιτιστικό κέντρο κατά τον 14ο αιώνα ήταν το ορθόδοξο μοναστήρι του Pentele (Αγίου Παντελεήμονος) δίπλα στο Dunapentele (σημερινό Dunaújváros) και το μοναστήρι του Αγίου Δημητρίου δίπλα στον ποταμό Száva που λειτουργούσε ήδη το 1218 (ο τελευταίος Έλληνας μοναχός πέθανε εκεί το 1334). Αν και το ουγγρικό χριστιανικό κράτος ήταν προσανατολισμένο προς την Ρώμη, ο αριθμός των ορθόδοξων χριστιανών ήταν πραγματικά σημαντικός. Τον Σεπτέμβριο του 1204 ο πάπας Ιννοκέντιος Γ΄

1 ■ Szent Irén (Piroska)
Η Αγία Ειρήνη

elején Magyarországon. 1221 áprilisában II. Honorius pápa ezért is kérte azt a magyar főpapoktól, hogy a Visegrád mellett működő kolostorba a görög rítusú szerzetesek helyett latin szertartású szerzeteseket helyezzenek el.

A Bizánccal folytatott évszázados küzdelmek eredményeként Magyarországra számos görög került hadifogolyként is. Ám igazán nagy számban akkor érkeztek görögök (a menekülteket hagyományos vendégbarátsággal befogadó) Magyarországra, amikor a francia keresztesek 1204-ben elfoglalták és kifosztották az ősi görög császárvárost. Az életét és vagyonát mentő görögség mentsvárát jelentette ekkor az Árpád-házi királyok országa. Vélhetően e görög beáramlás eredményeként, az ókori görög hadisikerek felmutatása céljából született meg a XIII. század elején a magyar Trója- és a Nagy Sándor-regény.

Az Árpád-kor magyarságának bizánci orientációja révén valójában ezeréves magyar ortodoxiáról lehet beszélni. Egy különlegességre föltétlenül indokolt utalni. A „*Királylányok messzi földről. Magyarország és Katalónia a középkorban*” című kiállítás legelső üvegtárlójában volt látható (a Magyar Nemzeti Múzeumban 2009 novemberéig) egy, a X. század közepén Bizáncban készített, díszes, aranyozott ezüst szenteltvíztartó (lelőhelye: Beszterec, Szabolcs-Szatmár megye). A felső peremén levő görög betűs írás egy rég eltűnt itteni monostor valamikori létét idézi: a jelentősége pedig az, hogy ez a görög feliratos bizánci műremek Magyarország legrégebbi keresztény liturgikus tárgya!

στην επιστολή του προς τον βασιλιά Imre Α' διαμαρτύρεται γιατί στην χώρα λειτουργεί μόνο μία λατινική μονή ενώ υπάρχει πλήθος ελληνόρρυθμων μονών. Πάνω από τριάντα ελληνόρρυθμες μονές λειτουργούσαν στις αρχές του 13ου αιώνα στην Ουγγαρία. Τον Απρίλιο του 1221 ο πάπας Ονόριος Β' ζήτησε γι' αυτό από τους Ούγγρους προκαθημένους της εκκλησίας να τοποθετήσουν στο μοναστήρι που υπήρχε δίπλα στο Visegrád μοναχούς του δυτικού δόγματος αντί του ανατολικού.

Αρκετοί Έλληνες έφθασαν στην Ουγγαρία και σαν όμηροι των πολεμικών επιχειρήσεων με το Βυζάντιο. Όμως πραγματικά μεγάλος αριθμός Ελλήνων αφίχθη στην παραδοσιακά φιλόξενη για τους κατατρεγμένους Ουγγαρία όταν οι Φράγκοι σταυροφόροι το 1204 κατέλαβαν και λεηλάτησαν την Βασιλεύουσα. Η χώρα των Αρπαδιδών βασιλέων αποτέλεσε καταφύγιο για τον ελληνισμό που προσπαθούσε να σώσει ζωή και περιουσία. Προφανώς για να διηγηθούν τα αρχαία ελληνικά πολεμικά κατορθώματα γεννήθηκαν στις αρχές του 13ου αιώνα τα ουγγρικά έπη της Τροίας και του Μεγάλου Αλεξάνδρου!

Οι σχέσεις της Ουγγαρίας της εποχής των Αρπαδιδών με την βυζαντινή αυτοκρατορία θεμελιώνει την άποψη να μιλάμε για χιλιετή ουγγρική ορθοδοξία. Είναι σκόπιμο να αναφερθούμε σε ένα ιδιαίτερο εύρημα: Κατά τη διάρκεια της έκθεσης „*Βασιλοπούλες από μακρινές χώρες. Ουγγαρία και Καταλονία κατά το μεσαίωνα*” (Ουγγρικό Εθνικό

Nem túlzás azt kimondani, hogy a középkori magyarországi latin kereszténység tulajdonképpen bizánci görög keresztény alapokon jött létre. Napjaink görög egyháza sem feleltette ezt el: 2000-ben, a Millennium évében az ortodox egyház szentjei sorába emelte Szent István királyt, ami kiemelkedő jelentőségű diplomáciai aktust jelent napjaink világában!

Fentebb már említésre került, hogy e térség fontos görög vonatkozása, hogy a szegedi Szent Dömötör-templom elődje a görög szertartású keresztény térítés eredményeként épült meg: napjainkban Szeged legrégebbi műemléke a XI-XIII. századra eredeztethető Dömötör-torony.

2 | Dömötör-torony
Πύργος του Αγίου Δημητρίου

Μουσείο, μέχρι Νοέμβριο 2009), στο πρώτο εκθετήριο, βρισκόταν ένα επιχρυσωμένο ασημένιο δοχείο για αγιασμό που κατασκευάστηκε στα μέσα του 10ου αιώνα στο Βυζάντιο (βρέθηκε στο Beszterec νομού Szabolcs-Szatmár). Η επιγραφή στην ελληνική γλώσσα που έφερε στο πάνω μέρος μαρτυρά την ύπαρξη ενός χαμένου πια μοναστηριού της περιοχής. Αυτό το βυζαντινό αριστούργημα είναι ίσως το αρχαιότερο χριστιανικό λειτουργικό αντικείμενο της Ουγγαρίας!

Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι ο λατινικός χριστιανισμός της μεσαιωνικής Ουγγαρίας διαμορφώθηκε σε βάσεις ελληνορθόδοξης. Στις μέρες μας ούτε η ορθόδοξη εκκλησία το ξέχασε αυτό: το 2000 ανακήρυξε άγιο τον πρώτο βασιλιά των Ούγγρων Στέφανο (István), πράγμα που έχει διπλωματική σημασία τον καιρό που ζούμε!

Νωρίτερα αναφερθήκαμε στην σημασία που έχει στην περιοχή το γεγονός ότι ο προηγούμενος ναός του Αγίου Δημητρίου στο Szeged χτίστηκε ως αποτέλεσμα των ιεραποστολικών δράσεων Ελλήνων χριστιανών. Έτσι το παλαιότερο μνημείο του Szeged, από τον 11ο-13ο αιώνα, είναι σήμερα ο γνωστός πύργος του Αγίου Δημητρίου.

Αλλά αξίζει να αναφερθούμε και σε επόμενους αιώνες! Για τις σχέσεις Ελλήνων και Ούγγρων αξίζει να σταθούμε για λίγο και να μιλήσουμε για τον γενναίο Ούγγρο στρατηγό και κυβερνήτη Hunyadi János.

Υπάρχει ένα καταπληκτικό ελληνικό έπος του 15ου αιώνα που απαθανατίζει και

De érdemes a későbbi századokra is kiten-
kíteni! A magyar és görög kapcsolatokra
tekintettel indokolt a dicsőséges magyar
hadvezér és kormányzó Hunyadi János sze-
mélyéről egy mozzanat erejéig pár gondola-
tot rögzíteni a család vallási hovatartozása, és
édesanyja származása tekintetében.

Létezik egy csodálatos, XV. századi görög
eposz, amely maradandó emléket állított
Hunyadi János dicsőségének. Emile Legrand
1875-ben kiadott művében említ egy XV. szá-
zadi görög nyelvű kéziratot, melynek egyik
tulajdonosa ezt írta a 12. oldal aljára: „1597. άpri-
lis hó 2-ikán vásároltam ezt a könyvet egy szer-
zetes kezéből, ki azt eladta Konstantinápolyban,
abban az időben, a mikor Meletios patriarcha
úr székelte Konstantinápolyban, a hol megvet-
tem azt én, a chiosi Davilas György, a pyrgi-beli
Pantoleos pap fia”.

Zotikos Paraspondylos szemtanúja volt egy
közeli erdőtől az 1444. évi várnai csatának (a
versének 438-445. soraiban írt erről). Zotikosz
Paraspondylos 465 soros versében „magasz-
taló hang”-on szól az 1444. november 10-én
zajló várnai csatában harcoló Hunyadi
Jánosról: „sárkányinak”, „uralomra méltónak”,
„a kereszténység ügyéért harcolónak” nevezte.
Vallásos fogalmakkal jellemezte: „mártírnak
a főpapok között”, „apostolnak az evangelis-
ták között”, „hitet hirdető hírnöknek” tartotta.
Hunyadi „a kereszténység és a görögység védője”
volt, aki „Istentől fölkenve” harcolt a törökök
ellen. Zotikos Paraspondylos szerint „Minden
lélekzet elállott a miatt mi a magyarokkal tör-
tént” Várnánál.

υμνεί την γενναιότητα του Hunyadi János.
O Emile Legrand στο έργο του που εκδό-
θηκε το 1875, ανέφερε ένα χειρόγραφο του
15ου αιώνα στα ελληνικά, του οποίου ένας
ιδιοκτήτης σημείωσε τα ακόλουθα στο κάτω
μέρος της δωδέκατης σελίδας: „Το 1597 στις
2 Απριλίου αγόρασα αυτό το βιβλίο από τα
χέρια ενός μοναχού, που το πουλούσε στην
Κωνσταντινούπολη, τον καιρό που πατριάρ-
χης ήταν ο Μελέτιος, όπου το αγόρασα αυτό
εγώ, ο χιώτης Δαβίλας Γεώργιος, γιος του
παπά-Παντελή από το Πυργί”.

Ο Ζωτικός Παρασπόνδυλος ήταν αυτό-
πτης μάρτυρας από ένα κοντινό δάσος της
μάχης της Βάρνας το 1444 (στους στίχους
438-445 γράφει γι’ αυτήν). Ο Ζωτικός
Παρασπόνδυλος στους 465 στίχους του
ποιήματός του αφηγήθηκε με υμνητικό
ύφος για τον Hunyadi János που πολέμησε
στην μάχη της Βάρνας στις 10 Νοεμβρίου
του 1444: τον ονόμασε „δράκο”, „άξιο κυβερ-
νήτη”, „που πολεμάει για τον Χριστιανισμό”.
Με θρησκευτική ορολογία του απέδωσε
τους χαρακτηρισμούς: „μάρτυρας ανά-
μεσα στους ιεράρχες”, „απόστολος ανάμεσα
στους Ευαγγελιστές”, „ιεραπόστολος” Ο
Hunyadi (Ουνιάδης) ήταν ο „προστάτης του
Χριστιανισμού και του Ελληνισμού” ο οποίος
“έλαβε την ευλογία του Θεού” για να πολε-
μήσει εναντίον των Τούρκων. Σύμφωνα με
τον Ζωτικό Παρασπόνδυλο “κάθε ζωντανή
ψυχή γέμισε θαυμασμό για την ανδρεία των
Ούγγρων” στην Βάρνα.

Την εποχή των Hunyadi η προστασία των
συνόρων της χώρας ήταν το πιο σημαντικό.

A Hunyadiak korszakában alapvetően
az országhatár védelme volt a legfontosabb.
Hunyadi János, majd fia, Hunyadi Mátyás
ugyanannak az alapvető gondolatnak a jegyé-
ben (bár eltérő módszerekkel) Havasalföld és
Moldva, Bulgária, Szerbia és Albánia minden
(jórészt óhitű, vagyis görög szertartású) népé-
nek összefogása révén kívánt szembeszállni a
terjeszkedő török hatalommal.

1453-ban a törökök elfoglalták Konstant-
inápolyt: ezután sok görög menekült hagyta
el szülőföldjét. A XV. század végétől kezdve
a görögök egyre növekvő számban jelen-
tek meg a biztos menedéket és megélhetést
jelentő magyar területeken is.

A XVI. század első harmadában a magyar
politikai közgondolkodásban is jelen volt a
Balkán főlshadításának nagyhatalmi igé-
nye, amit egy érdekes adalék is megerősít.
Bakócz Tamás 1514. évi keresztes hadjárata
a törökkel szembeni egységes európai fel-
lépés igényét fogalmazta meg, s ez a közös
cél vezette Dózsa Györgyöt is keresztes
hadjáratának megszervezésekor, amelynek
kimondott célja volt Konstantinápoly föl-
shadítása a török uralom alól.

Budán a Szent György-kápolnában
szentelték föl Dózsa Györgyöt a keresz-
tes had vezetésére. A kor neves krónika-
írója, Szerémi György (II. Lajos király,
majd Szapolyai János király káplánja)
„Magyarország romlásáról” szóló könyve
szerint 1514-ben a nándorfehérvári hős
bajnívó székely vitéz Dózsa György (aki
keresztes hadjáratra kapott főlshadalmazást

O Hunyadi János και αργότερα ο γιος του,
Hunyadi Mátyás, έδρασαν με την ίδια στρα-
τηγική σκέψη (αν και με διαφορετικά μέσα)
και με την από κοινού δράση των λαών
(κατά το μεγαλύτερο μέρος ορθόδοξων) της
Βλαχίας, Μολδαβίας, Βουλγαρίας, Σερβίας
και Αλβανίας επιθυμούσαν να προβάλουν
αντίσταση στην επεκτεινόμενη τούρκικη
κυριαρχία.

Το 1453 οι Τούρκοι κατέλαβαν την
Κωνσταντινούπολη και ακολούθως πολ-
λοί Έλληνες πρόσφυγες εγκατέλειψαν την
πάτριά γη. Από το τέλος του 15ου αιώνα όλο
και αυξανόμενος αριθμός Ελλήνων εμφανί-
στηκε να ζητά ασφαλές καταφύγιο και επι-
βίωση στην ουγγρική επικράτεια.

Το πρώτο τρίτο του 16ου αιώνα ήταν
παρούσα στην ουγγρική πολιτική σκέψη η
δυνατότητα να αναδειχθεί η Ουγγαρία σε
μεγάλη δύναμη στον Ευρωπαϊκό χώρο μέσω
της απελευθέρωσης των Βαλκανίων, την
οποία επιβεβαιώνει ένα ενδιαφέρον δεδο-
μένο: Ο Bakócz Tamás, με την σταυροφορία
που κήρυξε το 1514, επιχείρησε την ενωμένη
ευρωπαϊκή δράση εναντίον των Τούρκων. Το
ίδιο και ο Dózsa György που προσπάθησε να
οργανώσει την σταυροφορία με ρητό στόχο
την απελευθέρωση της Κωνσταντινούπολης
από την τουρκική κατοχή.

Στην Βούδα, στο παρεκκλήσι του Αγίου
Γεωργίου ευλόγησαν τον Dózsa György για
να ηγηθεί της σταυροφορίας. Ο ονομαστός
χρονικογράφος της εποχής, Szerémi György
(ιερέας του βασιλιά Lajos Β' και του βασιλιά
Szapolyai János) που αναφέρει στο βιβλίο του

Bakócz Tamás esztergomi érsek tevékenysége révén) a görögök sorsa kapcsán azt mondta a török elleni harc szükségességéről: „*Most könnyen be tudunk nyomulni Görögországba, hogy a keresztény lelkeket feloldozzuk s megszerezzük Konstantinápoly városát a pátriárkák javadalmára.*” Később pedig ezt írta Dózsa György (Ambrus pap jegyzője révén) a királynak és Bakócz Tamás érseknek, pápai legátusnak: „*Induljon már el hadával, amekkorával csak tud, szentséges atyaságod utánam, mert van már tízezer lovasom és háromezer gyalogosom, s én be fogom vezetni őt (már-mint a sereget) Konstantinápoly városába, pátriárkaságába.*”

A raguzai születésű humanista Ludovico Tubero (1455-1527) „*Commentariorum de temporibus suis libri*” című könyvében rögzítette Dózsa György ceglédi beszédét, aki azt mondta, hogy semmi „*sem utálatosabb Isten előtt, ki mindenek legjobb atyja és ura, mint ha a semmirevaló ember hatalmaskodik embertársai fölött.*”

1514-ben Szent György napján avatták föl a keresztes hadak vezetésére. Legyőzések, a megkínzása után Szent Demeter napján fejezték le őt és testvérét, Dózsa Gergelyt. A fenti események okán érdemes rögzíteni, hogy Szent György és Szent Demeter a görög egyházban rendkívül jelentős szentek: Magyarországon is a legnagyobb tiszteletnek örvendtek, különösen az óhitű, vagyis görög rítusú magyarok között volt ez így.

A magyarországi görög kereskedők Erdély

„*Περὶ της παρακμῆς της Ουγγαρίας*” ότι το 1514 ο ηρωικός ακρίτας ιππότης Δότσα Γυörgy από το Νándorfehérvár (ο οποίος έλαβε εξουσιοδότηση να ηγηθεί της σταυροφορίας που σχεδίαζε ο Bakócz Tamás, επίσκοπος του Esztergom) μίλησε ως εξής για την ανάγκη να κινηθούν εναντίον των Τούρκων: „*τώρα μπορούμε εύκολα να εισχωρήσουμε στην Ελλάδα, να ελευθερώσουμε τις χριστιανικές ψυχές και να ανακτήσουμε την Κωνσταντινούπολη για χάρη των πατριαρχών.*” Αργότερα έγραψε ο Δότσα Γυörgy (μέσω του γραμματέα του ιερέα Ambrus (Αμβρόσιου)) προς τον βασιλέα και τον επίσκοπο Bakócz Tamás, τον αντιπρόσωπο του πάπα: „*Ξεκινήστε τώρα με στράτευμα, με όσο μπορείτε, αγιότατε πατέρα, να με συναντήσετε, γιατί έχω ήδη δέκα χιλιάδες ιππικό και τρεις χιλιάδες πεζικό και θα τους οδηγήσω στην Κωνσταντινούπολη, στην πατριαρχική έδρα.*”

Ο ουμανιστής Ludovico Tubero (1455-1527) από τη Ragusa στο έργο του „*Commentariorum de temporibus suis libri*” κατέγραψε την ομιλία του Δότσα Γυörgy στο Cegléd στην οποία είπε ότι: „*τίποτα δεν είναι πιο απαίσιο στα μάτια του Θεού, που είναι ο καλύτερος πατέρας και κύριος, από το να κατακυριεύει ο τιποτένιος άνθρωπος τους συνανθρώπους του.*”

Το 1514, ανήμερα του Αγίου Γεωργίου τον ευλόγησαν για να ξεκινήσει την σταυροφορία. Μετά την ήττα του και αφού τον υπέβαλαν σε μαρτύρια, ανήμερα του Αγίου Δημητρίου τον αποκεφάλισαν αυτόν και τον αδελφό του Δότσα Gergely. Είναι ενδιαφέρον να πούμε ότι

kereskedelmében már a XVI. századtól egyre nagyobb szerepet játszottak. A több hullámban érkező görög diaszpóra magyarországi fénykora a XVIII. századra tehető. Jelen munkában arra vállalkozunk, hogy a mai Csongrád megyei városok jelentősebb görög családjainak sors történetén keresztül bemutassuk a hazai görögség értéktérítő közéleti és gazdasági szerepét.

οι Άγιοι Γεώργιος και Δημήτριος είναι πολύ σημαντικοί για την ορθόδοξη εκκλησία. Και στην Ουγγαρία τιμούνταν με μεγάλο σεβασμό κυρίως από εκείνους της παλιάς πίστης, δηλαδή τους ελληνόρρυθμους Ούγγρους.

Οι Έλληνες έμποροι από τον 16ο αιώνα ήδη είχαν όλο και σημαντικότερο ρόλο στο εμπόριο του Erdély (Τρανσυλβανίας). Χρυσή εποχή για την ελληνική διασπορά, που κατέφθανε κατά κύματα στην Ουγγαρία, αποτέλεσε ο 18ος αιώνας. Στο παρόν έργο ως στόχο έχουμε να παρουσιάσουμε τον αξιόλογο ρόλο που διαδραμάτιζαν οι Έλληνες στην κοινωνική και οικονομική ζωή του τόπου μέσα από την τύχη σημαντικών οικογενειών του σημερινού νομού Csongrád.

2.

GÖRÖG KERESKEDŐK SZEGEDEN

ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΜΠΟΡΟΙ ΣΤΟ SZEGED

A szegedi görög kereskedőkről a XVIII. századtól kezdve vannak adatok. A görög eredetű Zsótér-család neve közismert volt Szegeden még a XX. században is: családfájukat 1720-ig tudták visszavezetni. E családi hagyomány szerint ősük egy Szótér nevű görög volt (a mai magyarországi görögök között is találunk Szotirisz nevezetűt). A szálak Mindszentre vagy Gyöngyösre vezetnek: az ősök marhakereskedők voltak.

A szegedi görögkeleti egyház görög származású tagjai már a XVIII. század közepére kiváltak az ortodox hitközségből, és külön plébánost tartottak: Aradi nevezetű gazdag görög kereskedő adománya révén a szegedi Kálmány utca déli végénél Szent Mihály és Gábor arkangyalok tiszteletére templomot építettek. Itt „*görög rítus szerint tartattak az istentiszteletek*”. E templom köré temetkeztek: 1831-ben egy nagy tűzvész során égett le a szegedi görögök temploma.

Gia τους Έλληνες εμπόρους του Szeged τα πρώτα στοιχεία προέρχονται από τον 18ο αιώνα. Η ελληνικής καταγωγής οικογένεια Zsótér ήταν γνωστή στο Szeged ακόμα και τον 20ο αιώνα. Το οικογενειακό τους δέντρο ανατρέχει πίσω στο 1720. Σύμφωνα με την οικογενειακή παράδοση πρόγονός τους ήταν ένας Έλληνας με το όνομα Σωτήριος (όπως και σήμερα συναντάμε συχνά το όνομα στους Έλληνες της Ουγγαρίας). Οι άκρες του οικογενειακής ιστορίας οδηγούν στο Mindszent ή στο Gyöngyös, όπου οι πρόγονοι ήταν έμποροι βοοειδών.

Οι Έλληνες χριστιανοί ορθόδοξοι του Szeged ήδη από τα μέσα του 18ου αιώνα αποκόπηκαν από τους υπόλοιπους ορθόδοξους και είχαν δικό τους ιερέα. Από δωρεά ενός πλούσιου Έλληνα εμπόρου με το όνομα Aradi έχτισαν ναό αφιερωμένο στους αρχαγγέλους Μιχαήλ και Γαβριήλ στο νότιο άκρο της οδού Kálmány του Szeged. Εκεί „*γινόταν η λειτουργία σύμφωνα*

3 | Zsótér-ház
Οικία Zsótér

A szegedi görögöknek egy másik templomát 1879-ben sodorta el az árvíz (ez a mai Juhász Gyula utcában állt).

A Szeged városában lévő ortodox szerb templomban néhány görög ikon is található. A görög kereskedők minden távolsági kereskedelmi útjukról hoztak a magyarországi görög egyházközségük részére adományként értékes görög ikonokat, kegytárgyakat, könyveket.

A görögkeleti vallású kereskedők (kisebb részben görögök, nagyobb számban szerbek) a szegedi Maros utca alsó részén telepedtek meg: még a XIX. század 30-as éveiben is „*ráczi piac*” néven említették ezt a területet. Szegeden a görögök, így a Haris-, Lippay-, Monaszterly-családok a mai Maros és Kálmány utca táján telepedtek le a XVIII. század folyamán. 1836-ban Szegeden Sina báró és Monaszterly Illés sok tonna dohányt vásárolt az uradalomtól.

με το ελληνικό τελετουργικό”. Είχαν και κοιμητήριο γύρω από το ναό ο οποίος όμως καταστράφηκε το 1831 σε μια μεγάλη πυρκαγιά.

Ένας άλλος ναός των Ελλήνων που βρισκόταν στη σημερινή οδό Juhász Gyula καταστράφηκε από την πλημμύρα του 1879.

Στην σέρβικη ορθόδοξη εκκλησία του Szeged βρί-

σκονται και μερικές ελληνικές εικόνες. Οι Έλληνες έμποροι από κάθε μακρινό ταξίδι τους έφερναν ως δώρο στην συγγική τους ενορία εικόνες αξίας, λατρευτικά αντικείμενα και βιβλία.

Οι ορθόδοξοι έμποροι (κατά το μικρότερο μέρος τους Έλληνες, κατά το μεγαλύτερο Σέρβοι) εγκαταστάθηκαν στο κάτω μέρος της οδού Maros, γειτονιά η οποία ονομαζόταν ακόμα και στη δεκαετία του 1830 ως „*ráczi piac* (σέρβικη αγορά)”. Οι ελληνικές οικογένειες όπως οι Haris, Lippay και Monaszterly εγκαταστάθηκαν στην περιοχή κοντά στις οδούς Maros και Kálmány κατά το 18ο αιώνα. Το 1836 στο Szeged ο βαρώνος Σίνας και ο Monaszterly Illés αγόρασαν από τα βασιλικά κτήματα πολλούς τόνους καπνού.

Ένας Έλληνας έμπορος του Szeged κοντά στην Rácziac με το όνομα Haris (αλλιώς Manódl) εμπορεύονταν μεταξύ άλλων και

Εgy, a Rácpiac melletti szegedi görög, Haris (másiként Manódlí) nevezetű boltos taplót is árult, és a padláson felhalmozott tapló akkor sem gyulladt meg, amikor a háza már égett. E taplóra utal az alábbi szegedi szólás: „*Tűzmentes, mint a Manódlí taplója*”.

Νέzzük most a leghíresebb szegedi görög családot, a Zsótérokat!

1833 novemberében Zsótér János és veje, ÁbrahámJózsefazzalkeltettnagydarabont-kornést, hogy az al-dunai sziklás zuhatagokon veszélyt nem ismerve hajózott le. (Erről még az egyik korabeli újság, a Társalkodó 1834. július 2-án megjelent száma is írt.)

Α Zsótér-család komoly „*tiszai flotta*”-tulajdonosként volt közismert: Zsótér János évente 55, veje, Ábrahám József 14 hajóval; a család másik ágából való idősebb Zsótér Ferenc 12, az ifjabb Zsótér Ferenc pedig 5 hajóval vett részt a szegedi áruszállításban.

Α szegedi Széchenyi téren Zsótér János 1842-ben építtette föl a klasszicista stílusú Zsótér-házat (Széchenyi tér 9. szám). 1848-49-ben kaszárnya és katonai kórház működött benne, 1849-ben a Szegedre menekült független magyar kormány székháza lett ez az épület (termeiben ekkoriban két alkalommal is működött a magyar országgyűlés. Ε klasszicista épület ma már műemlék védettségű).

Ε Zsótér-házban írta alá 1849. július 14-én Kossuth Lajos és Nicolae Balcescu (1816-1852) a magyar-román kibékülési tervet, majd 1849. július 28-án itt fogadta el az országgyűlés a nemzetiségekről szóló törvényt.

ίσκα. Καί η ίσκα που είχε αποθηκευμένη στη σοφίτα του σπιτιού του δεν πήρε φωτιά ούτε και όταν καιγόταν το σπίτι. Απó εκεί προέρχεται και η τοπική έκφραση: „*άκαυστο, σαν την ίσκα του Μανόλλι*”.

Ας δούμε τώρα την πιο φημισμένη ελληνική οικογένεια του Szeged, τους Zsótér.

Τον Νοέμβριο του 1833 ο Zsótér János και ο γαμπρός του, Ábrahám József, προκάλεσαν μεγάλη εντύπωση καθώς χωρίς απώλειες πέρασαν με πλοίο ανάμεσα στις βραχώδεις όχθες του κάτω Δούναβη με τα δυνατά ρεύματα. Σχετικό άρθρο παρουσιάστηκε σε μια εφημερίδα της εποχής, την Társalkodó στο φύλλο της 2ας Ιουλίου 1834.

Η οικογένεια Zsótér ήταν γνωστή ως ιδιοκτήτης σημαντικού στόλου στον ποταμό Tisza. Ο Zsótér János είχε 55 πλοία, ο Ábrahám József είχε 14. Απó έναν άλλο κλάδο της οικογένειας ο Zsótér Ferenc ο πρεσβύτερος είχε 12 και ο Zsótér Ferenc ο νεώτερος είχε 5 πλοία που πραγματοποιούσαν ποτάμιες μεταφορές.

Το 1842 στην πλατεία Széchenyi του Szeged ο Zsótér János έχτισε μέγαρο σε νεοκλασικό ρυθμό (Széchenyi tér 9.). Κατά την επανάσταση του 1848-1849 εκεί λειτουργούσε στρατιωτικό νοσοκομείο και στρατώνας ενώ το 1849 έγινε έδρα της επαναστατικής, ανεξάρτητης ουγγρικής κυβέρνησης που κατέφυγε στο Szeged. Στις αιθουσές του συνεδρίασε δύο φορές η ουγγρική εθνοσυνέλευση. Αυτό το κτίριο είναι σήμερα διατηρητέο μνημείο.

Στην οικία Zsótér υπέγραψαν, στις 14 Ιουλίου 1849, ο Kossuth Lajos και ο Nicolae

4 ■ Α Zsótér-ház 1882-ben
Η Οικία Zsótér το 1882

Α Zsótér-család tagjai már a reformkorban is Kossuth Lajost támogatták. 1846-ban ifjabb Zsótér Ferenc az egyik hajóját „*Kossuth*” névre keresztelte: büszkén járta vele a folyami kikötőket.

Magyar színű görögség alakult ki a reformkorban: 1848-1849-ben a magyarországi görög vagyonos családok sarjai közül mintegy 60 tiszt vett részt a magyar honvédseregben a magyar szabadság küzdelméért. 1849 után szinte mindannyian több év várfogságra ítéltettek.

Zsótér János (1788-1861) hajósgazda és gabonakereskedő fia, Zsótér Andor (1824-1906) a reformifjúság vezetőjeként volt jelen Szegeden, majd tisztként harcolt a

Balcescu (1816-1852) το σχέδιο ειρηνοποίησης Ουγγαρίας-Ρουμανίας. Εκεί έγινε δεκτός από την εθνοσυνέλευση στις 28 Ιουλίου 1849 ο νόμος για τις εθνικότητες.

Τα μέλη της οικογένειας Zsótér ήδη από την λεγόμενη εποχή των μεταρρυθμίσεων (1825-1848) υποστήριζαν τον Kossuth Lajos. Το 1846 ο Zsótér Ferenc ο νεώτερος ονόμασε ένα από τα πλοία του „*Kossuth*” το οποίο κατέπλεε περήφανα στα παραποτάμια λιμάνια.

Κατή την εποχή των μεταρρυθμίσεων και μετά υπάρχει ήδη αναμφίβολα ελληνισμός με ουγγρική συνείδηση: 60 μέλη των ελληνικών οικογενειών της Ουγγαρίας πήραν μέρος ως αξιωματικοί του ουγγρικού στρατού κατά το

szabadságharcban. Zsótér Andor főhadnagy lett az 1500 főből álló szegedi (7.) zászlóaljnál. De nemcsak a csatatéren, hanem a polgárvilágban is méltón helytállt Szeged városának fejlesztésében.

A szegedi és nagybecskereki kereskedők kezdeményezésére indult be 1867-ben a „Szegedi Gözhajózási Társaság”: e cég építette a „Klauzál” és a „Szeged” hajókat. Az 1872. évi megszűnés miatt „Zsótér János és Társai” cég vásárolta meg mindkét hajót, majd 1878-ban eladta a „Ferenc Csatorna Gözvonatási Vállalat”-nak.

A szabadságharc után Szeged tekintélyes polgáraként 55 éven át tevékenykedett Zsótér Andor a „Szeged-Csongrádi Takarékpénztár” sikeres működése érdekében. Az 1879-es tiszai árvíz után Szeged újjáépítése érdekében komoly pénzadományt tett a város javára.

A görög családból származó Haris György szintén a Szeged-Csongrádi Takarékpénztár tisztviselőjeként dolgozott. 41 évesen hunyt el 1906. március 18-án Szegeden, és a görög-keleti egyház szertartása szerint temették el.

Zsótér Andor építtette 1873-ban a (ma Klauzál Gábor tér 1. szám alatti) Új Zsótér-házat. Ebben az Új Zsótér-házban működött az árvíz előtt a pénzügyigazgatóság és az adóhivatal, a nagy árvíz után pedig a Szegedet újjáépítő, Tisza Lajos vezette királyi bizottság. Nagyon tisztelt közéleti személyiség volt Zsótér Andor Szegeden.

1883. augusztus 1. napján földíszítve megnyílt a szegedi Vigadó. A király ellátogatott az új Vigadóba, ahol nagy

1848-1849-ig poléμησαν για την ουγγρική ελευθερία. Μετά το 1849 σχεδόν όλοι τους καταδικάστηκαν σε πολυετή φυλάκιση.

Ο γιος του πλοιοκτήτη και έμπορου σιτηρών Zsótér János (1788-1861) Zsótér Andor (1824-1906) ήταν ηγετικό στέλεχος της μεταρρυθμιστικής νεολαίας στο Szeged και πολέμησε ως λοχαγός κατά τον απελευθερωτικό αγώνα. Ο Zsótér Andor ήταν αρχηγός του (7ου) συντάγματος του Szeged που αποτελούνταν από 1500 άτομα. Όχι μόνο στην στρατιωτική σκηνή αλλά και στην περίοδο της ειρήνης πρόσφερε πολλά για την ανάπτυξη της πόλης του Szeged.

Από πρωτοβουλία εμπόρων του Szeged και του Nagybecskerek ιδρύθηκε το 1867 η „Szegedi Gözhajózási Társaság” η οποία κατασκεύασε τα πλοία „Klauzál” και „Szeged”. Μετά την διάλυσή της το 1872, η εταιρία „Zsótér János és Társai” αγόρασε και τα δύο πλοία, τα οποία πούλησε στην εταιρία „Ferenc Csatorna Gözvonatási Vállalat” το 1878.

Μετά τον απελευθερωτικό αγώνα και για 55 χρόνια, ως επιφανής πολίτης του Szeged, ο Zsótér Andor δραστηριοποιήθηκε για την επιτυχή λειτουργία της αποταμιευτικής τράπεζας „Szeged-Csongrádi Takarékpénztár”. Μετά την πλημμύρα του ποταμού Tisza το 1879 δώρισε σημαντικό χρηματικό ποσό για την ανοικοδόμηση του Szeged.

Ο ελληνικής καταγωγής Haris György επίσης εργαζόνταν για την Szeged-Csongrádi Takarékpénztár. Απεβίωσε στο Szeged στις 18 Μαρτίου 1906 σε ηλικία 41 ετών και τον κήδεψαν κατά το ορθόδοξο τελετουργικό.

5 | Az Új Zsótér-ház
Η Νέα Οικία Zsótér

halász- és népiünnepélyt rendeztek tiszteletére. Halászkok főzték a halpaprikást. A király kíséretében volt Jókai Mór és Mikszáth Kálmán is. Zsótér Andor volt az egész program szervezője.

Zsótér Andor 1871-ben a Szabadelvű Kör elnöke lett Szegeden. Róla mintázta Mikszáth Kálmán Tóth Mihály alakját „A Nosztyfiú esete Tóth Marival” címet viselő regényében.

Emlékét igen méltón őrzik Szegeden! Emlékörző bronz domborművét Szeged városa 2004-ben állította ki az épület jobb oldali sarkánál.

A görög Zsótér-családból a XX. században is többen katonaként szolgálták a

Ο Zsótér Andor έχτισε το 1873 την νέα οικία Zsótér (σήμερα Klauzál Gábor tér 1). Σε αυτήν λειτουργούσε πριν την μεγάλη πλημμύρα η Διεύθυνση Οικονομικών και Φόρων. Μετά την πλημμύρα εκεί είχε την έδρα της η βασιλική επιτροπή για την ανοικοδόμηση του Szeged υπό την προεδρία του Tisza Lajos.

Ο Zsótér Andor υπήρξε δημόσια προσωπικότητα που έχαιρε μεγάλης εκτίμησης στο Szeged. Την 1η Αυγούστου 1883 άνοιξε πανηγυρικά τις πύλες του το νέο Vigadó το οποίο ο βασιλιάς ήρθε να επισκεφθεί. Οργάνωσαν μεγάλη γιορτή προς τιμή του και μαγείρεψαν ψαρόσουπα σύμφωνα με την τοπική συνταγή. Τον βασιλιά συνόδευαν, μεταξύ άλλων, και οι συγγραφείς Jókai Mór και

hazát. Szatymazi Zsótér Andor a Ludovika Akadémián, az 1893-1894. tanévben a lovas-ságnál hadapród tiszthelyettes volt, 1914. november 1-től pedig a szabadkai 6. népfölkelő parancsnokságnál teljesített szolgálatot.

Ügyszintén a szatymazi Zsótér Bertalan 1920-1930 között a Ludovika Akadémia hallgatója volt.

A magyar nemzeti intézményekért és a nemzeti kultúráért a magyarországi görögök sokat tettek már a XIX. században is. Magyar szívű görögség alakult ki a reformkorban: akárcsak a szegedi görög Zsótér-család, a többi magyar város görögjei is jelentős szerepet vállaltak szülővárosuk polgári fejlődésében, a hazafiságot megtestesítő, a magyar kultúrát őrző magyar nemzeti közintézmények létrejöttében, a vasút

6 | Zsótér Andor emléktáblája
Amanhyshtiká pláka tou Zsótér Andor

Mikszáth Kálmán. O Zsótér Andor ήταν ο οργανωτής της όλης εκδήλωσης.

O Zsótér Andor ήταν και πρόεδρος του Κύκλου Φιλελευθέρων του Szeged. Κατά πάσα πιθανότητα στάθηκε πρότυπο για την δημιουργία του χαρακτήρα του „*Tóth Mihály*” στο μυθιστόρημα που συνέγραψε ο Mikszáth Kálmán με τίτλο „*A Noszty fiú esete Tóth Marival*”.

Την μνήμη του τιμούν ακόμα στο Szeged. Στην δεξιά γωνία της νέας οικίας Zsótér ο δήμος του Szeged τοποθέτησε το 2004 χάλκινη προτομή του Zsótér Andor.

Από την ελληνική οικογένεια Zsótér πολλοί υπηρέτησαν την πατρίδα ως στρατιωτικοί κατά τον 20ο αιώνα. O Zsótér Andor από το Szatymaz φοιτούσε στην Ludovika Akadémia ως δόκιμος έφεδρος αξιωματικός του ιππικού κατά το 1893-1894. Από την 1η Νοεμβρίου 1914 υπηρετούσε στο 6ο λαϊκό στράτευμα της Szabadka. Από την ίδια οικογένεια κατάγεται και ο Zsótér Bertalan που φοίτησε στην Ludovika Akadémia μεταξύ 1920-1930.

Οι Έλληνες της Ουγγαρίας ήδη από τον 19ο αιώνα έκαναν πολλά για τους θεσμούς και τον πολιτισμό της Ουγγαρίας. Κατά την εποχή των μεταρρυθμίσεων αναπτύχθηκε ουγγρική εθνική συνείδηση στον ελληνισμό της Ουγγαρίας. Η οικογένεια Zsótér στο Szeged (όπως και οι ελληνικές οικογένειες πολλών άλλων πόλεων της Ουγγαρίας) διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο για την αστική ανάπτυξη της πόλης, για την δημιουργία δημόσιων υπηρεσιών που ενσωματώνουν την εθνική ταυτότητα και κουλτούρα, για

és gőzhajózás fejlesztésében, a folyók szabályozásában, iskolai és népnevelési viszonyok javításában.

Egy másik (a XIX. századi Pest-Budán, Szentendrén és Komáromban is élő) görög család neve is felmerült Szegeden a második világháború idején. 1941-ben Szegeden irodafőtisztként dolgozott Dumtsa Dömötör.

Még egy műveltségi emléket érdemes fölidéznünk a II. világháború előtti polgárvilágból!

A nevezetes szegedi dómban nyugszik gróf Klebelsberg Kunó (1875-1932), a kiemelkedő kultúr- és tudománypolitikus, aki Görögországban igen közismert volt. A Magyar Országos Tudósító 1938. január 19-én az alábbi híradást tette közzé: „GRÖF KLEBELSBERG KUNÓRÓL UTCÁT NEVEZTEK EL GÖRÖGORSZÁGBAN. ... Horváth Endre egyetemi m. tanár, a Parthenon Társaság titkára előadást tartott az újabbkori görögökről és a magyar-görög érintkezéséről. ... Rámutatott azokra a honfoglalás kora óta fennálló kapcsolatokra, amelyek a két népet összefűzik. Kiemelte a kapcsolatok ápolásában azoknak a több ezerre menő görög telepéseknek a szerepét, akik hazánkban a XVII., de különösen a XVIII. században második otthonra találtak. Ezeknek a telepéseknek a szülőföldjén, Észak-Görögországban ma is ápolják a régi összeköttetés emlékét. A görögök magyarbarát érzelmének egyik érdekes bizonyítéka, hogy Kozáni város tanácsa nemrégiben egyik utcáját gróf Klebelsberg Kunóról nevezte el.”

την ανάπτυξη των σιδηροδρόμων και της ατμοπλοίας, για την διευθέτηση των ποταμών, όπως και για την παιδεία.

Μια άλλη οικογένεια (που υπήρχε κατά τον 19ο αιώνα και στην Πέστη-Βούδα, Szentendre και Komárom) είναι η οικογένεια Dumtsa. Μέλος της, ο Dumtsa Dömötör εργαζόταν κατά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο στο Szeged ως ανώτατος δημόσιος υπάλληλος.

As αναφερθεί ακόμη μια πτυχή του αστικού πολιτισμού από την εποχή του μεσοπολέμου στο Szeged: στον καθεδρικό ναό του Szeged είναι θαμμένος ο βαρώνος Klebelsberg Kunó (1875-1932), φημισμένος πολιτικός στον τομέα της εκπαίδευσης και του πολιτισμού, ο οποίος ήταν γνωστός και στην Ελλάδα. Στις 19 Ιανουαρίου 1938 το ουγγρικό πρακτορείο ειδήσεων (Magyar Országos Tudósító) μετέδωσε την ακόλουθη είδηση: „ΕΔΩΣΑΝ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΒΑΡΩΝΟΥ KLEBELSBERG KUNÓ ΣΕ ΔΡΟΜΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. Ο καθηγητής Horváth Endre, γραμματέας της εταιρίας Παρθενών έδωσε διάλεξη για τους Έλληνες των νεωτέρων χρόνων και τις σχέσεις Ελλήνων και Ούγγρων... Παρουσίασε τις σχέσεις που διατηρούνται από την εποχή της άφιξης και εγκατάστασης των Ούγγρων στο λεκανοπέδιο των Καρπαθίων και συνδέουν τα δύο έθνη. Αναφέρθηκε στις πολλές χιλιάδες Έλληνες μετοίκους που βρήκαν νέα πατρίδα σε εμάς κατά τον 17ο, αλλά κυρίως κατά τον 18ο αιώνα. Στην γεννέθλια γη αυτών των μετοίκων, στην βόρεια Ελλάδα, διατηρούν ακόμα την μνήμη αυτής της παλιάς σύνδεσης. Απόδειξη των αισθημάτων φιλίας προς τους

A fenti híradás azért lényeges, mert a görögországi Kozániból (és térségéből, például Servia és Veria városokból) a korábbi századokban nagy számban vándoroltak Magyarországra a törökök által elnyomott görög lakosok, és találtak biztonságra és megélhetésre a befogadó lelkületű Magyarországon. Ez oly köztudott e városban, hogy ma is mély és őszinte rokonszenvennel vannak az itt élő görögök a magyarok iránt. A diplomáciai kapcsolatokban a műveltségi gyökerű történelmi tudat mindig meghatározó.

A korabeli görögök tudták, hogy gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszterként 1922 és 1931 között a külföldi ösztöndíjak rendszerét is megszervezte. Kiemelten kezelte a magyarországi görög iskolai nyelvoktatás ügyét az 1920-as években, és sokat tett a magyar-görög kultúrdiplomácia területén a kapcsolatok fejlesztéséért.

Ούγγρους που τρέφουν οι Έλληνες είναι ότι πρόσφατα το δημοτικό συμβούλιο της Κοζάνης ονόμασε έναν δρόμο της πόλης 'οδό βαρώνου Klebelsberg Kunó'.

Η παραπάνω είδηση έχει σημασία γιατί από την περιοχή της Κοζάνης και της ευρύτερης περιοχής (πχ. από τα Σέρβια και την Βέροια) οι Έλληνες κάτοικοι που καταπιέζονταν από τους Τούρκους, μετανάστευσαν στην φιλόξενη Ουγγαρία σε μεγάλους αριθμούς, όπου και βρήκαν ασφάλεια και δυνατότητα επιβίωσης. Αυτό είναι τόσο πασίγνωστο στην πόλη αυτή ώστε και σήμερα ακόμη οι κάτοικοι τρέφουν αληθινά και βαθιά αισθήματα φιλίας προς τους Ούγγρους. Στις διπλωματικές σχέσεις είναι πάντα καθοριστική η ιστορική γνώση και συνειδηση.

Οι Έλληνες τότε ήξεραν ότι ο βαρώνος Klebelsberg Kunó, υπουργός πολιτισμού κατά το 1922-1931, οργάνωσε τις υποτροφίες εξωτερικού, έδωσε ιδιαίτερη σημασία στην διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στα σχολεία της Ουγγαρίας κατά τη δεκαετία του 1920 και συνέβαλε ουσιαστικά στην ανάπτυξη της πολιτιστικής διπλωματίας μεταξύ Ελλάδας και Ουγγαρίας.

3.

ΓÖRÖG EMLÉKEK HÓDMEZŐVÁSÁRHELYEN

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΣΤΟ HÓDMEZŐVÁSÁRHELY

Αz 1600-as évek végén Hódmezővásárhely városa elnéptelenedett. A török veszély elmúlásával, a lakosság kezdett visszatérni a városba. Jó lehetőségnek bizonyult a betelepülő népesség számára e térség, hiszen olcsón juthattak a környéken nagy, szabad földterületekhez. A XVII. század második felétől a török elől menekülő, Görögországból érkező görögök e városban is megtelepedtek. Ennek nyomán a XVIII. század elején már az örmények és görögök bonyolították le a kereskedelem nagy részét.

1708-ban Vastag János volt az első görög kereskedő, aki Hódmezővásárhely városában kereskedett. Sót, vasat és sok mást is árusított. Hamarosan 5-6 görög kereskedő is jelen volt a városban. Hódmezővásárhely azért lett jelentős, mert országos vására a görög kereskedők számára a szarvasmarha-kereskedelem szempontjából fontos piacot jelentett.

Προς τα τέλη του 17ου αιώνα η πόλη του Hódmezővásárhely είχε χάσει το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της. Μετά την απομάκρυνση του τουρκικού κινδύνου οι άνθρωποι άρχισαν να εγκαθίστανται και πάλι στην πόλη. Πολλοί είδαν την ευκαιρία να αποκτήσουν -σχετικά φθηνά- μεγάλες, ελεύθερες εκτάσεις γης στην περιοχή. Από το δεύτερο μισό του 17ου αιώνα, οι Έλληνες που ξέφευγαν από τον τουρκικό ζυγό έρχονταν να εγκατασταθούν και σε τούτη την πόλη. Στις αρχές του 18ου αιώνα οι Αρμένιοι και οι Έλληνες κρατούσαν πλέον το μεγαλύτερο μερίδιο από το εμπόριο.

Το 1708 ο Vastag János ήταν ο πρώτος Έλληνας έμπορος που έδρασε στο Hódmezővásárhely. Εμπορευόταν μεταξύ άλλων, αλάτι και σίδηρο. Σύντομα, άλλοι 5-6 Έλληνες έμποροι δραστηριοποιήθηκαν στην πόλη. Το Hódmezővásárhely, λόγω της αγοράς που γίνονταν εδώ, ήταν σημαντικό

1755-ben itt tevékenykedett Orosz Ferenc görög kereskedő. „*Kristó görög*” valódi neve Konstantin Kristóf volt: az utódai is itt éltek. „*Tódor Görög*” pedig Pegada Theodorosz volt. 1786-ban 4, 1808-ban 9 görög kereskedő élt itt. 1756-ban „*Gyurka görög*” rőfös üzletet működtetett. Az itteni görög kereskedők görög nyelven vezették a könyveiket.

A hódmezővásárhelyi görög kereskedők megtelepedését a földesúr és a városi tanács egyaránt előmozdította. 1762-ben a hódmezővásárhelyi görögöket kivonták a város joghatósága alól: ezután a görög taxa közvetlenül a földesúré lett.

„*Görög Kis Tódor György*” 1770. október 28-án kelt végrendeletében kiskorú fia gyámjául és felesége gondnokául egy másik görög kereskedőt, Popovits Demetert nevezte meg. „*Görög Kis Tódor György*” görögül írta alá a végrendeletét: „*Degodoros Gyorgyev*”. A görögkeleti egyház irataiban Theodor György néven szerepelt.

Az itt nevezetes görög Konstantin-család először Szegeden élt a XVIII. század közepén: Konstantin Kristóf az Olümposz tövéből érkezett Magyarországra. A család utóbb Hódmezővásárhelyen telepedett le. E család legnevezetesebb tagja Konstantin Gyula 1864-ben született a hódmezővásárhelyi Konstantin-kúriában.

Hódmezővásárhely görögkeleti temploma a görög családok számára 1783-1807 között épült föl. Copf stílusú, egyhajós, síkmennyezetes, az oltárteret öttengelyes

kéntro για το εμπόριο βοοειδών που ενδιέφερε τους Έλληνες.

To 1755 εμφανίζεται να ασκεί δραστηριότητα ο Orosz Ferenc, Έλληνας έμπορος. Το αληθινό όνομα του „έλληνα *Kristó*” ήταν Konstantin Kristóf. Και οι απόγονοί του έζησαν στο Hódmezővásárhely. Ο „Έλληνας *Tódor*” ήταν ο Pegada Theodorosz. Τέσσερις Έλληνες έμποροι ζούσαν στην πόλη το 1786 και εννιά το 1808. Το 1756 ο „Έλληνας *Gyurka*” λειτούργουσε κατάστημα υφασμάτων. Οι Έλληνες έμποροι της πόλης τηρούσαν τα βιβλία τους στην ελληνική γλώσσα.

Ο φεουδάρχης της περιοχής και το δημοτικό συμβούλιο της πόλης ενθάρρυναν την εγκατάσταση Ελλήνων εμπόρων. Το 1762 απάλλαξαν τους Έλληνες του Hódmezővásárhely από την πληρωμή του δημοτικού φόρου και στο εξής πλήρωναν φόρο απευθείας στον φεουδάρχη.

Στις 28 Οκτωβρίου του 1770 ο „Έλληνας” Kis Tódor György κατόνομασε στην διαθήκη του ως κηδεμόνα του ανήλικου γιου του και της συζύγου του έναν άλλο Έλληνα, τον Popovits Demeter. Ο „Έλληνας” Kis Tódor György υπέγραψε στα ελληνικά την διαθήκη του ως εξής: „*Degodoros Gyorgyev*”. Στα αρχεία της ορθόδοξης ενορίας αναφέρεται ως Theodor György.

Η ονομαστή εδώ ελληνική οικογένεια Konstantin ζούσε προηγουμένως στο Szeged, στα μέσα του 18ου αιώνα. Ο Konstantin Kristóf ήρθε στην Ουγγαρία από τους πρόποδες του Ολύμπου. Η οικογένεια αργότερα εγκαταστάθηκε στο Hódmezővásárhely. Το

7 ■ A Konstantin-palota
Το ανάκτορο Konstantin

posztbizánci stílusú ikonosztáz zárja le. Tornya a nyugati rövid homlokzat mellett hagymatagos, lanternás sisakkal. Az itteni ortodoxok 1786-ban kaptak engedélyt az építkezésre.

1740-ben öt görög élt Hódmezővásárhelyen: ekkoriban Szenteshhez tartoztak, és onnan jött hozzájuk görög pap. A görögök később 2000 forintot gyűjtöttek össze a saját templomépítés céljára. Az adományozók közül néhányat érdemes megemlíteni: Pap Mihály, Pegada Konstantin, Theodor György, Theodor András, Theodosz Demeter, Konstantin Pál, Angeláti János. Az uradalom adott telket az építéshez. A református gróf Teleky Sámuel nagyváradi kerületi kormányzó

πιο φημισμένο μέλος της ήταν ο Konstantin Gyula που γεννήθηκε στο αρχοντικό Konstantin το 1864.

Οι ελληνικές οικογένειες ίδρυσαν τον ορθόδοξο ναό του Hódmezővásárhely μεταξύ 1783 και 1807. Πρόκειται για εκκλησία χτισμένη σε ύστερο μπαρόκ ρυθμό, μονόκλητη, με επίπεδο ταβάνι και μεταβυζαντινού ρυθμού εικονοστάσιο με πέντε άξονες. Το πάνω μέρος του κωδωνοστασίου στο δυτικό άκρο της αποτελείται από ένα τμήμα σε σχήμα κρεμμυδιού και ένα τρουλίσκο με παραθυράκια. Οι ορθόδοξοι της πόλης έλαβαν την άδεια για την οικοδόμηση της εκκλησίας το 1786.

To 1740 ζούσαν πέντε Έλληνες στο Hódmezővásárhely. Τότε ανήκαν ακόμη στην ενορία του στο Szentesh απ' όπου έρχονταν

az építési engedély kiadására döntő befolyást gyakorolt. Egyértelműen fontos rögzíteni, hogy a hódmezővásárhelyi görög egyház megalapítói a görögök voltak. Legjelentősebb tagjuk, a Szegedről ideköltöző Konstantin Chrisztofor 1744-1780 között külön görög áruházat működtetett: a család pénzügyi és gazdasági hatalmasság lett Hódmezővásárhelyen, e családé volt az egész utcásor a Szekfű utcától a katolikus templomig.

Jelentősebb helyi görög kereskedők voltak a XVIII-XIX. században a következők: Agora, Giba, Gyuricza, Konstantin, Lotta (a hódmezővásárhelyi görög Lotta János tanácsnokként tevékenykedett 1851-ben), Pegada, Tódor, Zigori/Ziguri.

8 | A Konstantin Áruház épülete
Képzőművészeti Múzeum

τακτικά και ο ορθόδοξος ιερέας. Αργότερα συγκέντρωσαν 2000 φιορίνια για να χτίσουν δική τους εκκλησία. Αξίζει να αναφέρουμε κάποιους από τους δωρητές: Pap Mihály, Pegada Konstantin, Theodor György, Theodor András, Theodosz Demeter, Konstantin Pál, Angeláti János. Το οικοπέδο προέκυψε από τα βασιλικά κτήματα. Ο προτεστάντης βαρώνος Teleky Sámuel, περιφερειακός διοικητής στο Nagyvárád, άσκησε την επιρροή του για την έκδοση της άδειας. Είναι απαραίτητο να διευκρινιστεί ότι η ορθόδοξη εκκλησιαστική κοινότητα του Hódmezővásárhely ιδρύθηκε από Έλληνες. Το πιο επιφανές μέλος της κοινότητας, ο Konstantin Chrisztofor που ήρθε στην πόλη από το Szeged, λειτουργούσε κατά τα έτη 1744-1780 εμπορικό κατάστημα.

Az alföldi görög kereskedelmi kapcsolatok hálózatszerűek voltak. A családok rokon tagjai több városban is jelen voltak, ezek közül Békés és Szentes lehetett a legjelentősebb. A Giba családnév Békés vármegyében is jelen volt: Giba Mihály síremléke a békési görög alapítású templom bejáratánál található.

A Gyuricza családnév két évszázadon át jelen van Szentesen is. A görög Gyuricza György 1773-ban (a Békés vármegyében fekvő) Szénás község területén vett haszonbérbe pusztát a marhakereskedelem okán, vagyis legeltetés céljából. A szentesi egyházközség görög származású előjárói voltak a XX. század elején Gyuricza Szilárd főgondnok és Gyuricza István egyházi jegyző.

De térjünk vissza a templomra! Az Istenszülő születése-templom kegytárgyai közül a legbecsesebb az 1770-es évekbeli, Velencéből származó görög nyelvű szertartáskönyv.

Az egyhajós barokk görög templom nyugatra néz, az oltár a toronybejáratával szemben helyezkedik el. Az itt látható ikonok nagy része nem helyi alkotás, hanem a Balkánról származik. A bizánci hagyomány mellett a barokk stílus és az itáliai hatás is tükröződik rajtuk. A templom legértékesebb műtárgyát, Szent Naum ikonját (értéke miatt) Szentendrére szállították. E görög templomban lévő Mária-trón, a Püspök-trón, és a különösen gazdagon díszített Királykapu, valamint a tölgyfából készült padok a magyar copf stílusú bútorművesség szép alkotásai.

Η οικογένεια απέκτησε τέτοια οικονομική επιφάνεια που αγόρασε όλα τα ακίνητα στον κεντρικό δρόμο, από την οδό Szegfű ως την καθολική εκκλησία.

Άλλοι σημαντικοί Έλληνες έμποροι ήταν, κατά τον 18ο-19ο αιώνα, οι ακόλουθοι: Agora, Giba, Gyuricza, Konstantin, Lotta (ο Lotta János ήταν δημοτικός σύμβουλος το 1851), Pegada, Tódor, Zigori/Ziguri.

Οι Έλληνες της νότιας Ουγγαρίας διατηρούσαν δίκτυο εμπορικών σχέσεων μεταξύ τους. Οι συγγενείς ήταν εγκατεστημένοι σε διάφορες πόλεις, μεταξύ αυτών το Békés και το Szentes ήταν ίσως οι σημαντικότερες. Η οικογένεια Giba είχε παρουσία και στο νομό Békés. Το μνημείο ταφής του Giba Mihály ευρίσκεται στην είσοδο της ορθόδοξης εκκλησίας του Békés που ιδρύθηκε από Έλληνες.

Η οικογένεια Gyuricza εμφανίζεται για δύο αιώνες και στο Szentes. Ο Έλληνας Gyuricza György ενοίκιασε το 1773 στα περίχωρα της κοινότητας Szénás (νομού Békés) λιβάδι για το σκοπό της βόσκησης των βοοειδών που εμπορεύονταν. Επίτροποι στην εκκλησιαστική κοινότητα του Szentes ήταν στις αρχές του 20ου αιώνα ο Gyuricza Szilárd, αρχιεπιστάτης και ο Gyuricza István, γραμματέας.

Ας επανέλθουμε στον ορθόδοξο ναό. Από τα ιερά αντικείμενα της εκκλησίας της Γέννησης της Θεοτόκου το πιο σπουδαίο είναι ένα βιβλίο Θείας Λειτουργίας στην ελληνική γλώσσα τυπωμένο στην Βενετία γύρω στο 1770.

9 | A hódmezővásárhelyi görögkeleti templom
Ο ορθόδοξος ναός του Hódmezővásárhely

A görögök gazdasági erejük és évszázados jelenlétük révén Hódmezővásárhely megbecsült polgárai voltak. Ennek egyik jele, hogy a görög családból származó Konstantin Pál arcképét a korszak egyik jeles művésze, Orlay Petrics Soma festette meg.

Görög vonatkozású lakóépület napjainkban is látható Hódmezővásárhelyen. Özveggy Szilárdy Jánosné, a görög származású Lotta Mária építette fel 1880-ban Hódmezővásárhely egyik első emeletes épületét: kékesszürke festéséről a nép szürke palotának, később Lotta-palotának nevezte (szürke színét 1908-ban vesztette el ez a Kossuth tér 6. szám alatt található, mai közismert nevén Szilárdy-házként emlegetett épület). Az épület koraeklektikus, közepén

Η μονόκλητη ορθόδοξη εκκλησία έχει κατεύθυνση προς τα δυτικά. Το ιερό βρίσκεται απέναντι από την είσοδο του κωδωνοστασίου. Μεγάλο μέρος των εικόνων δεν είναι δημιουργία τοπικών εικονογράφων, αλλά προέρχεται από τα Βαλκάνια. Εκτός από την βυζαντινή παράδοση διακρίνεται και η επίδραση του μπαρόκ και η ιταλική επίδραση. Το πιο πολύτιμο έργο τέχνης, μια εικόνα του Αγίου Ναούμ, λόγω της αξίας της την μετέφεραν στο Szentendre. Στο εσωτερικό του ναού αξιόλογα έργα επιδέξιων τεχνιτών είναι ο θρόνος της Παναγίας, ο επισκοπικός θρόνος, η πλούσια διακοσμημένη Ωραία Πύλη και τα δρύινα στασίδια σε ύστερο μπαρόκ ρυθμό.

Οι Έλληνες με την οικονομική τους δύναμη και την πολυετή παρουσία τους έχαιραν

10 | A Lotta-palota
Το ανάκτορο Lotta

félig kiemelt korinthuszi oszlopok láthatóak; a balusztrádos erkély félkörív alakú, az ablakok háromszögletű és íves záródásúak.

Szilárdy Jánosné Lotta Mária 500 forintos adományából emelték a hódmezővásárhelyi tűzoltók gyakorlati képzését szolgáló „*mászház*”-at.

A hódmezővásárhelyi görögkeleti egyházat gróf Apponyi Albert kultuszminiszter 1907-ben autochton és autokefal görögkeleti görög egyházzá nyilvánította. Ez azt jelentette, hogy gazdálkodásában és vagyoni ellenőrzésében kizárólag a kormány felügyelete alatt állt (1920 után is csak formálisan tartozott a szentendrei szerb püspökség fennhatósága alá). Ez a kormányrendelet kimondta azt, hogy a hódmezővásárhelyi görög eredetű, görög nemzetiségi egyház, és ez mindaddig fennáll, amíg csak az alapítóknak (akár csak egy) egyenes ági leszármazottja is van. Ennek következménye az a különlegesség, hogy a vásárhelyi görög egyházban női presbiterek is voltak, és vannak a mai napig.

A fenti miniszteri döntés megszületésében a 200 évnyi magyarországi görög kereskedő ősökkel rendelkező 1864-ben született ükunoka, a hódmezővásárhelyi Konstantin Gyula játszott a legjelentősebb szerepet. Ő volt az, aki a „*vásárhelyi görögkeleti görög egyház autonómiáját nemes magyar érzületével diadalmasan vívta ki*”.

Konstantin Gyula 1864-ben született a Konstantin-kúriában. Hódmezővásárhelyen tanult, majd Budapesten érettségizett a

ekτίμησης ως πολίτες του Hódmezővásárhely. Μια απόδειξη αυτού είναι ότι ένας φημισμένος ζωγράφος της εποχής, ο Orlay Petrics Soma, έκανε το πορτραίτο του ελληνικής καταγωγής Konstantin Pál.

Ένα κτίριο που συνδέεται με τους Έλληνες υπάρχει και σήμερα στο Hódmezővásárhely. Η ελληνικής καταγωγής Lotta Mária, χήρα του Szilárdy János, έχτισε το 1880 στο Hódmezővásárhely ένα από τα πρώτα κτίρια με όροφο. Ο κόσμος το ονόμασε „*γκρίζο μέγαρο*” λόγω του γκριζου-μπλέ χρώματός του, και αργότερα μέγαρο Lotta ή οικία Szilárdy (το κτίριο έχασε το γκριζό χρώμα του μετά το 1908). Είναι σε ρυθμό πρώιμο εκλεκτικό, με κορινθιακές κολώνες που προεξέχουν κατά το ήμισι, ημικυκλικό μπαλκόνι με περίτεχνα κολωνάκια, και παράθυρα που καταλήγουν σε τριγωνικά και καμπύλα τελειώματα.

Από δωρεά 500 φιορινίων της χήρας Szilárdy Jánosné Lotta Mária ενέγειραν στο Hódmezővásárhely και το λεγόμενο οίκο σκαρφαλώματος που χρησίμευε ως τόπος άσκησης των πυροσβεστών.

Το 1907 ο βαρώνος Apponyi Albert, υπουργός πολιτιστικών υποθέσεων ανακήρυξε την ορθόδοξη εκκλησία του Hódmezővásárhely αυτόνομη και αυτοκέφαλη. Αυτό σήμαινε ότι υπάγονταν στην αποκλειστική αρμοδιότητα της συγγραφικής κυβέρνησης ως προς την οικονομική διαχείριση και τον περιουσιακό έλεγχο. Και μετά το 1920 μόνο τυπικά υπάγονταν στην σερβική επισκοπή του Szentendre. Η κυβερνητική αυτή απόφαση διακήρυχτε

felső kereskedelmi iskolában. 1889-ben elvette feleségül Dósics Erzsébetet. Ezután görög palotát építtetett a Dósics-ház helyén. Konstantin Gyula fekete márvány síremléke a temetőben (Jókai utca) ma is őrzi e jelentős személyiség emlékét!

A görög Szilárdy-Lotta temetkezési kápolna Hódmezővásárhely egyik legfontosabb és megőrzendő görög emléke. A bejárata fölött és hátsó falában lévő görög föliratos márványtáblák különösen értékesé teszik ezt az épített műemléket.

A görög Balassa-család egyik tagja, Balassa József divatáruházat működtetett: fia, dr. Balassa Ferenc gyakorló orvos, és Balassa György voltak. Balassa József nagybátyja Balassa Ármin országos

11 ■ Konstantin Gyula síremléke
Μνημείο του Konstantin Gyula

óτι η ορθόδοξη εκκλησία της πόλης είχε ιδρυθεί από Έλληνες, ανήκε και θα παράμενε να ανήκει στην ελληνική μειονότητα όσο ζούσε έστω και ένας απόγονος σε ευθεία γραμμή των ιδρυτών. Αποτέλεσμα αυτής της απόφασης είναι η ιδιαιτερότητα να έχει η εκκλησία του Hódmezővásárhely - και έχει ακόμα και σήμερα - και γυναίκες πρεσβύτερους.

Για την παραπάνω υπουργική απόφαση σημαντική επιρροή άσκησε ο Konstantin Gyula, απόγονος οικογένειας Ελλήνων εμπόρων με 200 χρόνια ιστορίας, ο οποίος γεννήθηκε το 1864. Αυτός ήταν που „*αγωνίστηκε ευδοκίμως για την αυτονομία της ελληνικής ορθόδοξης εκκλησίας του Hódmezővásárhely με ευγενική συγγραφική συνειδηση*”.

Ο Konstantin Gyula γεννήθηκε το 1864 στο αρχοντικό Konstantin. Άρχισε τις σπουδές του στο Hódmezővásárhely και έλαβε απολυτήριο από την ανώτερη εμπορική σχολή στην Βουδαπέστη. Το 1889 νυμφεύθηκε την Dósics Erzsébet. Αργότερα έχτισε το μέγαρο Dósics. Η επιτάφια πλάκα από μαύρο μάρμαρο στο νεκροταφείο (οδός Jókai) διατηρεί και σήμερα την μνήμη της επιφανούς προσωπικότητας του Konstantin Gyula!

Το παρεκκλήσιο των Ελλήνων Szilárdy-Lotta είναι ένα από τα πιο σημαντικά και διατηρητέα ελληνικά μνημεία στο Hódmezővásárhely. Οι μαρμάρινες πλάκες στο πίσω μέρος και πάνω από την είσοδο, με επιγραφές στα ελληνικά, καθιστούν ιδιαίτερα ενδιαφέρον αυτό το αρχιτεκτονικό μνημείο.

Ένα μέλος της ελληνικής οικογένειας Balassa, ο Balassa József, λειτουργούσε

hírű büntetőjogászként és publicistaként tevékenykedett.

A 84 éves korában elhunyt Bandula Miklós (?-1900) híres pusztai juhászgazda fia, Bandula Mihály a hódmezővásárhelyi görög egyház presbitereként tevékenykedett. Bandula Mihály fia, Bandula Sándor (1882-?) kereskedő volt a „*Bandula bolt*”. Testvérei: Eszter, Rozál, Mária, Zsófia. Bandula Sándor a 302. tábori ezredben harcolt 1915-től az orosz fronton (Galíciában). Cserefogolyként tért haza. Bandula Sándor gyermekei: ifjabb Bandula Sándor (1901-?), Anna (1912-?), Mihály (1914-).

1929-ben a görögkeleti egyházközség tagjai voltak többek között: Konstantin Gyula főgondnok, özvegy Balassa Sándorné, Balassa Mária, Balassa Irén, Ziguri Alexandra, Bandula Sándor.

Még egy hódmezővásárhelyi görög adalék. Dadányi Jenőné Némethi Damaszkín Margit 1942. május 21-én hunyt el Hódmezővásárhelyen, itt is temették el a Torontál-Némethi családi sírboltban. Fia, a miskolci görög családból származó, gyűlvészi Dadányi György főhadnagyként szolgált a II. világháború idején.

κατάστημα ρουχισμού. Γιοι του ήταν ο dr. Balassa Ferenc γιατρός, και ο Balassa György. Ο θείος του Balassa József, ο Balassa Ármin, ήταν νομικός του ποινικού δικαίου με φήμη σε όλη την Ουγγαρία επίσης και συγγραφέας.

Ο Bandula Mihály, γιος του Bandula Miklós που πέθανε το 1900 σε ηλικία 84 ετών και ήταν πασίγνωστος κτηνοτρόφος προβάτων, ήταν πρεσβύτερος της ορθόδοξης κοινότητας του Hódmezővásárhely. Ο γιος του Bandula Mihály, Bandula Sándor (1882-?) είχε το „κατάστημα *Bandula*”. Αδέλφια του ήταν οι Eszter, Rozál, Mária, Zsófia. Ο Bandula Sándor πολέμησε από το 1915 στο ρωσικό μέτωπο (Γαλικία) με την 302η χιλιαρχία, έπεσε αιχμάλωτος και μετά από ανταλλαγή αιχμαλώτων επέστρεψε στην πατρίδα. Παιδιά του Bandula Sándor ήταν: Bandula Sándor (1901-) ο νεώτερος, Anna (1912-), και Mihály (1914-).

Το 1929 μέλη της ελληνορθόδοξης κοινότητας ήταν μεταξύ άλλων οι: Konstantin Gyula αρχιεπιστάτης, χήρα Balassa Sándorné, Balassa Mária, Balassa Irén, Ziguri Alexandra, Bandula Sándor.

Ακόμα ένα στοιχείο για τους Έλληνες του Hódmezővásárhely. Η Dadányi Jenőné Némethi Damaszkín Margit απεβίωσε στις 21 Μαΐου 1942 στο Hódmezővásárhely, όπου και την ενταφίασαν στον οικογενειακό τάφο των Torontál-Némethi. Ο γιος της, Gyűlvész Dadányi György ήταν απόγονος οικογένειας Ελλήνων από το Miskolc και υπηρέτησε ως λοχαγός στον Β' παγκόσμιο πόλεμο.

4.

A MAKÓI GÖRÖG KRISTÓFFY-CSALÁD

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ KRISTÓFFY ΣΤΟ MAKÓ

1777-ből való irat szerint Makón a „*Görög kereskedők censusa négy bolt után*” jegyzett bevételt jelentett, nyilvánvalóan bolt-berletekről volt szó.

A XIX. században élt „*Kristo úr. Görög volt Makón az ötvenes években.*” Ennél korábbi adat egyelőre még nem áll rendelkezésre a görög felmenői tekintetében, de azt érdemes rögzíteni, hogy a görög Kristóff-név Jászberényben, Győrben és Tokajban is feltűnt a XVIII-XIX. században. 1754-ben Mezőberényben élt a görög boltos Kristóff József.

A makói „*öreg Kristo valóságos görög volt*”: személye azért is különösen érdekes a jelen tanulmány szempontjából, mert a fia, Kristóffy József (1857-1928) igen jelentős politikai pályát futott be. Középiskolai tanulmányait Temesvárott és Aradon végezte, jogi tanulmányait Bécsben és Budapesten folytatta. Közéleti tevékenységét szakmai karrierből indulva

Σύμφωνα με γραπτή πηγή του 1777 στο Makó πλήρωναν „*οι Έλληνες έμποροι για τέσσερα καταστήματα*”: κατά πάσα πιθανότητα πρόκειται για ενοίκιο καταστημάτων.

Κατά τον 19ο αιώνα ο „*Έλληνας κύριος Kristo ζούσε στο Makó στην δεκαετία του πενήντα*”. Παλαιότερα στοιχεία ως προς τους Έλληνες προγόνους της οικογένειας Kristóff δεν έχουμε στη διάθεσή μας ακόμη, είναι αξιοσημείωτο όμως ότι με το ίδιο όνομα αναφέρονται Έλληνες και στο Jászberény, Győr και Tokaj μεταξύ του 18ου-19ου αιώνα. Το 1754 στο Mezőberény ζούσε ο Έλληνας καταστηματάρχης Kristóff József.

Στο Makó ο „*γερο-Kristo ήταν αληθινός Έλληνας*”. Ο γιός του, Kristóffy József (1857-1928) διένυσε αξιόλογη πολιτική καριέρα. Ο Kristóffy József έκανε τις γυμνασιακές σπουδές του στο Temesvár και στο Arad, και συνέχισε με νομικές σπουδές στην Βιέννη και στη Βουδαπέστη. Ξεκίνησε την

valósította meg. 1880-1883 között aljegyző volt Csanádban. Ezután 1886-ig miniszteri fogalmazóként dolgozott a Közmunka és Közlekedési Minisztériumban. 1886-1896 között főjegyzőként tevékenykedett Csanád vármegyében. Ekkor szerzett magyar nemességet. 1896-ban szabadelvű országgyűlési képviselő lett. Politikai pályáját tekintve kiemelendő, hogy a báró Fejérváry Géza vezette „*darabont-kormány*” második embere volt Kristóffy József belügyminiszter (1905. június 18-tól 1906. április 8-ig).

Itt érdemes utalni az előzményekre. Fejérváry szeptember 8-án kérte a királyt, hogy engedélyezze a választójogi reform kormányprogrammá emelését, ám erre Ferenc József nem volt hajlandó, ezért Kristóffy 1905. szeptember 9-i németbogsáni képviselői programbeszédében csak a maga nevében nyilatkozva tett hitet az általános választójog mellett, mely azonban csak a (bármilyen nyelven) írni-olvasni tudókra terjedt volna ki.

A darabontkormány bukása után fokozatosan visszavonult a politikai élettől. Egy ideig Ferenc Ferdinánd bizalmas embere volt. 1911-ben Békéscsaba országgyűlési képviselője lett, 1913 decemberében azonban lemondott mandátumáról.

Közéleti szerepében több könyvet is írt: A választójogi harc, Bp., 1910.; Választójogi beszédek. Bp., é. n.; Magyarország kálváriája. Politikai emlékek. 1890–1926. Bp., 1927.. Ez utóbbiban a megcsonkított

epaγγελματική του καριέρα ως νομικός. Μεταξύ 1880-1883 διατέλεσε αναπληρωτής γραμματέας του νομού Csanád. Ακολούθως μέχρι το 1886 εργάστηκε ως συντάκτης στο Υπουργείο Δημοσίων Έργων και Συγκοινωνιών. Μεταξύ 1886-1896 ήταν γενικός γραμματέας του νομού Csanád. Τότε απόκτησε και ουγγρικό τίτλο ευγενείας. Το 1896 έγινε φιλελεύθερος βουλευτής. Κορυφαίο σημείο της πολιτικής του διαδρομής, ήταν στην κυβέρνηση υπό τον βαρώνο Fejérváry Géza („*darabont-kormány*”) όπου ήταν υπουργός εσωτερικών και δεύτερος στην ιεραρχία της κυβέρνησης (από 18 Ιουνίου 1905 ως 8 Απριλίου 1906).

Αξίζει να αναφέρουμε το προοίμιο. Στις 8 Σεπτεμβρίου ο Fejérváry ζήτησε από τον βασιλιά να συμπεριληφθεί η εκλογική μεταρρύθμιση στο κυβερνητικό πρόγραμμα, όμως ο Φραγκίσκος-Ιωσήφ δεν συνενούσε. Γι' αυτό ο Kristóffy στην προεκλογική του ομιλία στο Németbogsán στις 9 Σεπτεμβρίου 1905 υπερασπίστηκε την προσωπική του πίστη του στην καθιέρωση του γενικού εκλογικού δικαιώματος, το οποίο ωστόσο θα αφορούσε μόνο όσους ήξεραν γραφή και ανάγνωση (σε οποιαδήποτε γλώσσα).

Μετά την πτώση της κυβέρνησης Fejérváry, σταδιακά αποσύρθηκε από την πολιτική ζωή. Για κάποιο διάστημα ήταν έμπιστος του Φραγκίσκου-Φερδινάνδου. Το 1911 έγινε βουλευτής της Békéscsaba, τον Δεκέμβριο του 1913 όμως παραιτήθηκε.

Έγραψε και αρκετά βιβλία: „Ο αγώνας για το εκλογικό δικαίωμα” Βουδαπέστη 1910,

12 | Kristóffy József emléktáblája
Αναμνηστική πλάκα του Kristóffy József

országlet miatt érzett mélységes fájdalom mellett a múlt elemzésével a jövő Magyarországa érdekében jegyezte le visszaemlékezéseit, államvezetési gondolatait. Unokáinak, „*iffi. Ottlik Lajosnak, Ottlik Pálnak, és Kristóffy Tamásnak*” ajánlotta fenti könyvét hazaszerető szellemi hagyatékaként.

A nagy magyar történetíró, Horváth Mihály leányát, Ernesztint vette feleségül. Trianon szörnyűsége kényszerdiktátuma után több olyan korszakos, mélyreható politikai elemzést föltáró könyv is megjelent, mely még most, kilenc évtizeddel később is érdemes a tanulmányozásra.

Kristóffy József hazafiúi minőségére, magyarságára fontos a következő állítás, melyet Trianon kapcsán vallott, mivel

„Ομιλίες για τον εκλογικό νόμο”, „Ο Γολγοθάς της Ουγγαρίας – η πορεία προς την κατάρρευση - πολιτικές αναμνήσεις 1890-1926” Βουδαπέστη 1927. Στο τελευταίο καταγράφη και αναλύει τα απομνημονεύματά του και παρουσιάζει τις σκέψεις του σχετικά με τη διοίκηση της χώρας οδηγούμενος από την προσδοκία ενός καλύτερου μέλλοντος μετά το τραύμα της απόσχισης των εδαφών. Το βιβλίο αυτό το αφιέρωσε στα εγγόνια του Ottlik Lajos, Ottlik Pál και Kristóffy Tamás ως κληρονομιά αγάπης προς την πατρίδα.

Η σύζυγός του, Ernesztin, ήταν κόρη του μεγάλου Ούγγρου ιστορικού Horváth Mihály, ο οποίος μετά την ταπεινωτική συνθήκη του Τριανόν εξέδωσε πολλά βιβλία πολιτικής ανάλυσης που και σήμερα, εννέα δεκαετίες αργότερα, αξίζουν να μελετηθούν προσεκτικά.

nézetrendszere ma is irányadó. A rettetes diktátum bekövetkezte kapcsán a legvégső pontként arról írt Kristóffy, hogy a „forradalmak tették az országot védhetlenné az idegen betörések ellen”.

Trianon rettenete személyi tekintetben leginkább abban gyökeredzett, hogy a külső és a belső fenyegetettség egyidejű megjelenésekor nyilvánvalóvá vált gróf Károlyi Mihály miniszterelnök államférfiúi alkalmatlansága és teljes felelőtlensége. E tekintetben Kristóffy József így fogalmazta meg véleményét: „A „nem akarok katonát látni” őrült forradalmi jel-szó hatása alatt következik be a hazatérő katonaság lefegyverzése és az egész magyar hadsereg feloszlata, ami ezer éves hazánk területi integritásának szörnyű megcsontítását vonta maga után. A Károlyi-kormány ölbe tett kézzel nézi, mint foglalják el a románok, szerbek és csehek magyar szent koronánk drága területeit.”

De nem pusztán a Trianonhoz vezető utat elemezte, hanem az ország újjáépítése tekintetében is megfogalmazta gondolatait. Kristóffy a jövő kapcsán azt vallotta, hogy a „magyar nép békeszeretete” és „törvénytisztelete” volt mindig a magyar államélet biztos alapja, és ezt kell alapul venni az új rend megteremtésekor. Időszzerű gondolatok ezek napjainkban is!

Hazafiúi mivoltát tükrözik alábbi sorai: a „magyar ember, mentől nagyobb a veszély, annál nagyobb önfeláldozással teljesíti kötelességét”. Erkölcsei alapvetés

Gia ton xaraktirismo tou Kristóffy József-
os Oúγγrou patriótē eínai σημαντική η
ακόλουθη δήλωσή του σχετικά με τη συν-
θήκη του Τριανόν, η οποία εκφράζει και την
όλη του θεώρηση. Ο Kristóffy έγραψε κατα-
ληκτικά ότι οι “επαναστάσεις κατέστησαν
την χώρα απροστάτευτη έναντι των ξένων
εισβολών”.

Η προσωπική του γνώμη για τη συνθήκη
του Τριανόν ήταν ότι με την ταυτόχρονη
εμφάνιση των εσωτερικών και εξωτερικών
απειλών έγινε προφανής η ανικανότητα και
ανευθυνότητα του πρωθυπουργού, βαρώ-
νου Károlyi Mihály. Ο Kristóffy εκφρά-
στηκε ως εξής: “το ακατανόητα πρωτότυπο
σύνθημα ‘δεν θέλω να βλέπω στρατιώτες’ είχε
ως συνέπεια τον αφοπλισμό των στρατιωτών
που επέστρεφαν και την καθολική διάλυση
του ουγγρικού στρατού, η οποία επέφερε τον
απεχθή ακρωτηριασμό της εδαφικής υπόστα-
σης της χιλιετούς Ουγγαρίας. Η κυβέρνηση
του Károlyi έβλεπε με σταυρωμένα τα χέρια
να καταλαμβάνουν οι Ρουμάνοι, Σέρβοι
και Τσέχοι τα ακριβά εδάφη του ουγγρικού
στέμματος”.

Ο Kristóffy όχι μόνο ανέλυσε τις αιτίες
που οδήγησαν στην συνθήκη του Τριανόν
αλλά διατύπωσε και τις σκέψεις του για
την ανοικοδόμηση της χώρας. Σχετικά με
το μέλλον έγραψε ότι “η αγάπη του ουγγρι-
κού έθνους για την ειρήνη” και την “τήρηση
των νόμων” αποτελούσαν πάντα τα σταθερά
θεμέλια της ύπαρξης του ουγγρικού κράτους
και τα ίδια πρέπει να είναι στη βάση για τη
δημιουργία της νέας τάξης πραγμάτων.

ez, mely társadalomlélektani szempont-
ból örök érték a magyar valóság törté-
nelmi ívében.

Επίκαιρες σκέψεις και στις μέρες μας ακόμα!

Ο πατριωτισμός του εκδηλώνεται και
στις ακόλουθες γραμμές: “Ο Ούγγρος, όσο
μεγαλύτερος είναι ο κίνδυνος, τόσο μεγαλύ-
τερη και η αυτοθυσία με την οποία εκτελεί τις
υποχρεώσεις του”. Αξίωμα κοινωνικής ηθικής
που έχει παντοτινή αξία στις διαδρομές της
ουγγρικής ιστορικής πραγματικότητας!

5.

SZENTES GÖRÖG KÖZÖSSÉGE

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΟΥ SZENTES

AXVIII. század első harmadában számos ismert a szentesi görög kereskedő testvérpár, Tódor Mihály és Tódor Márton. A kunszentmártoniaktól vették bérbe ökreik legeltetése céljából Csorbarpuszta egy részét, a kúthasználatl együtt. 1770-ben e pusztát a görög kereskedők 300 ló legeltetése miatt bérelték, majd innen vitték föl paripáikat a júniusi pesti, vagy pedig a váci vásárra.

1784-ben megalakították önálló egyházközségüket. A görög családok (Haris, Hadzsy, Gibba, Gyuricza, Kálló, Papp) alapítványokat tettek a fenntartása érdekében. A görög templom 1786-ban készült el. Ekkor szentelték fel Szent Miklós tiszteletére (az 1900-as évek elején először egy favázas harangtoronnyal, és 1927-ben a ma is látható 22 méteres kőtoronnyal egészült ki).

A héttengelyes, háromszintes, aranyozott, műmárványozott, fa vázrendszerű,

Kατά το πρώτο τρίτο του 18ου αιώνα εγκαταστάθηκαν στο Szentes αρκετοί Έλληνες. Από το 1753 ήταν γνωστό το όνομα των αδελφών Tódor Mihály και Tódor Márton. Νοίκιαζαν κοντά στο Kunszentmárton, στην περιοχή Csorbarpuszta, λιβαδική έκταση για τη βόσκηση των βοοειδών τους, με χρήση πηγαδιού. Το 1770 νοίκιασαν το λιβάδι για την βόσκηση 300 αλόγων τα οποία αργότερα μετέφεραν στο παζάρι της Πέστης και κατόπιν του Vác.

Οι ελληνικές οικογένειες (Haris, Hadzsy, Gibba, Gyuricza, Kálló, Papp) ίδρυσαν το 1784 την δική τους ορθόδοξη κοινότητα και πρόσφεραν δωρεές για την λειτουργία της. Ο ορθόδοξος ναός εγκαινιάστηκε το 1786 και αφιερώθηκε στον Άγιο Νικόλαο. Στα πρώτα χρόνια είχε ξύλινο κωδωνοστάσιο αλλά από το 1927 συμπληρώθηκε με το τούβλινο κωδωνοστάσιο ύψους 22 μέτρων που υπάρχει και σήμερα.

Το ξύλινο εικονοστάσιο σε ύστερο

copf stílusú ikonosztázion 39 táblából áll: feliratai görög nyelvűek.

Κét jelentős görög családot emelhetünk ki a szentesiek közül: a Harist és a Hadzsyt. A Haris családnév Tokajban, Zimonyban is

μπαρόκ ρυθμό είναι διαβαθμισμένο σε επτά άξονες, τρία επίπεδα, επιχρυσωμένο ή βαμμένο σε απομίμηση μαρμάρου και περιλαμβάνει 39 πίνακες. Οι επιγραφές είναι στην ελληνική γλώσσα.

Δύο σημαντικές ελληνικές οικογένειες του Szentes ήταν οι Haris και οι Hadzsy. Το επώνυμο Haris απαντάται ακόμα και στο Tokaj και στο Zimony. Επίσης και στο Szeged, το 1854 ήταν μέλος του εμπορικού συλλόγου κάποιος Haris Simon. Η οικογένεια Haris καταγόταν από την Κοζάνη. Στο Szentes ασχολούνταν με την γεωργία και το εμπόριο. Η σύζυγος του Haris János ήταν η Ελληνίδα Popovits Zsófia (γεννημένη στο Nagykövös). Τη δεκαετία του 1780 μετακόμισαν στην Πέστη. Από τους απογόνους του πολλοί έζησαν στο Szentes: Ο Haris Tivadar και ο αδελφός του, Haris Demeter, όπως και οι γιοι του τελευταίου, Haris János, Haris György, Haris Sándor και Haris Pál ήταν δραστήρια μέλη της ελληνικής κοινότητας του Szentes. Ο Haris János έγινε γιατρός στην πόλη το 1846. Απεβίωσε στην Βουδαπέστη στις 16 Μαρτίου 1889 σε ηλικία 75 ετών. Έγραψε την ιατρική διατριβή με τίτλο „*Dissertatio inaug. medica de officiis circa gravidas. Vindobonae, 1841.*”

13 | A Szent Miklós-templom Szentesen
Ο Ναός του Αγίου Νικολάου στο Szentes

előfordult, sőt 1854-ben a szegedi kereskedői testület egyik tagja volt Haris Simon. A Haris-család a görög Kozani városából származott. Szentesen földműveléssel és kereskedelemmel is foglalkoztak. Haris János felesége a görög Popovits Zsófia volt (Nagykőrösön született). Az 1780-as években Pestre költöztek. Utódaik közül többen is itt éltek: Haris Tivadar és testvére, Haris Demeter, valamint ez utóbbi fiai, Haris János, Haris György, Haris Sándor és Haris Pál cselekvőn voltak jelen Szentes görög közösségében. Haris János városi orvos lett 1846-ban, 75 éves korában hunyt el Budapesten 1889. március 16-án (fő szakkönyve: „*Dissertatio inaug. medica de officiis circa gravidas. Vindobonae, 1841.*”).

1871-ben a görög kormány Budapesten görög konzulátust is felállított, melynek élére görög királyi főkonzulként Haris Sándort, majd pedig (a halála után) testvérét, Haris Pált nevezték ki. Haris Pál (Szentes, 1829-1902) Görögország és Magyarország között kereskedelmi összeköttetéseket létesített. A jelentős működést megvalósító „*Hariseion Alapítvány*” ennek egyik legfőbb intézménye volt.

A másik igen nagy jelentőségű görög család a Hadzsyak voltak. (E név is előfordul más magyar városban: Hadzsi János és Hadzsi György 1692-ben a debreceni görögök közé tartoztak; a tokaji görög kompánia tagja volt 1711-ben Hadzsi György.) A Hadzsy név a XVIII. század közepétől ismeretes Szentesen. Hadzsy Konstantin

To 1871 η ελληνική κυβέρνηση ίδρυσε στην Βουδαπέστη προξενείο και ανέθεσε καθήκοντα βασιλικού προξένου στον Haris Sándor και, μετά τον θάνατό του, στον αδελφό του, Haris Pál. Ο Haris Pál (Szentes, 1829-1902) διατηρούσε εμπορικές σχέσεις μεταξύ Ουγγαρίας και Ελλάδας μέσω του Ιδρύματος Χαρίσειου (Hariseion Alapítvány).

Η άλλη σημαντική οικογένεια ήταν η οικογένεια Hadzsy. Το όνομα αυτό επίσης απαντάται και σε άλλες ουγγρικές πόλεις. Στο Debrecen, το 1692 ήταν μέλη της ελληνικής κοινότητας οι Hadzsi János και Hadzsi György. Στο Tokaj, μέλος της ελληνικής κομπανίας ήταν το 1711 ο Hadzsi György. Το όνομα Hadzsy ήταν γνωστό στην πόλη του Szentes από τα μέσα του 18ου αιώνα. Ο Hadzsy Konstantin έδωσε το 1774 όρκο πίστης σύμφωνα με το διάταγμα της Μαρίας Θηρεσίας. Το πρώτο επιφανές μέλος της οικογένειας ήταν ο Hadzsy György που γεννήθηκε στο Szentes στις 16 Μαρτίου 1800. Σπούδασε νομικά και αργότερα άνοιξε δικηγορικό γραφείο. Βοήθησε στην προετοιμασία και σύναψη της σύμβασης οριστικής εξαγοράς βαρών των δουλοπάροικων, έτσι έγινε στενός συνεργάτης του γραμματέα (αργότερα αρχιδικαστή και κατόπιν δημάρχου) της πόλης Boros Sámuel. Από το 1835 ανέλαβε πλήθος δημοτικών αξιωματικών. Πρώτα ήταν αναπληρωτής του Boros Sámuel ως γραμματέας της πόλης. Το 1837 έγινε οικονομικός ελεγκτής και το 1840 εκλέχτηκε δημοτικός σύμβουλος. Από το

1774-ben tette le a hűségesküt. Az első jelentős tagjuk Hadzsy György Szentesen született 1800. március 16-án. Jogi tanulmányokat folytatott, majd ügyvédi irodát nyitott. Segítette az örökváltási szerződés előkészítését és megkötését, ezáltal Boros Sámuel főjegyző (későbbi főbíró, majd

1842 diatéléseste grammatéas, μεταξύ 1846-1848 γενικός γραμματέας και αρχειοφύλακας. Πήρε ενεργό μέρος στα γεγονότα της επανάστασης του 1848-1849. Από το Μάρτιο του 1848 ανέλαβε την οργάνωση της εθνικής φρουράς. Τον εξέλεξαν μέλος της δεκαεξαμελούς Επιτροπής Δημόσιας

Σιγής του Szentes και μεταξύ των καθηκόντων του ήταν να κάνει ευρέως γνωστούς τους απριλιανούς νόμους, που περίμεναν επικύρωση, και να οργανώσει την εθνική φρουρά.

Στις 16 Ιουλίου 1848 ξεκίνησαν οι πρώτοι πεζοί στρατιώτες της εθνικής φρουράς του Szentes προς την Délvidék εναντίον των Σέρβων, με επικεφαλής τον συνταγματάρχη Hadzsy György, ο οποίος από τον Ιανουάριο του 1849 ήταν και γενικός διοικητής της πόλης. Ήταν πολύ γνωστός κυρίως στο νομό Csongrád. Στην δεκαετία του 1860 ο Hadzsy György υποστήριξε τη φημισμένη λογοτεχνική Kisfaludy Társaság.

Το 1851 ο Fényes Elek έγραψε για το Szentes: „*Περίπου 600 μη ενωμένοι πιστοί του παλαιού δόγματος*” (ορθόδοξοι) ζούσαν το 1851 που “στην γλώσσα τους ήταν όλοι Ούγγροι. Έχουν και οι Έλληνες μια μικρή εκκλησιαστική κοινότητα...”. Κατά τις διαπραγματεύσεις για τον νόμο IX του 1868 που θα ρύθμιζε

14 | Szent Miklós ikonja
Η εικόνα του Αγίου Νικολάου

polgármester) egyik legközelebbi munkatársává vált. 1835-től számos városi tisztséget viselt: előbb Boros Sámuel helyettesítette a jegyzői poszton, 1837-ben számvevőné, 1840-ben városi tanácsnökká választották, 1842-től jegyző, 1846-1848 között pedig főjegyző és levéltárnok volt. Tevékenyen részt vett az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc eseményeiben. 1848. március végétől közreműködött a nemzetőrség megszervezésében. Bevásztották a 16 tagú Szentesi Közcsendi Választmányba (többek között a szentesítésre váró áprilisi törvények ismertetését, és a nemzetőrség szervezését kapta feladatul).

1848. július 16-án elindultak a Délvidékre a rácok ellen az első szentesi nemzetőr gyalogosok. Parancsnokuk Hadzsy György százados volt. 1849 januárjától városi főkapitányként is tevékenykedett. Általános ismertségnek örvendett, főként Csongrád vármegyében. A híres irodalmi Kisfaludy Társaság támogatói közé tartozott az 1860-as években Hadzsy György.

Fényes Elek 1851-ben így írt Szentesről: „600 n. e. (nem egyesült) óhitű” lakott 1851-ben, akik „nyelvökre mindnyájan magyarok. „Van a görögöknek is egy kis sz. egyházok...”. A magyarországi görögkeleti egyház szervezését szabályozni kívánó 1868. évi IX. törvények tárgyalásakor a szentesi görög eredetű ortodox vallásúak (a pesti és a kecskeméti görögökkel együtt) az országgyűléshez benyújtott petíciójukban hangsúlyozták magyarságukat; és ugyanakkor

την ορθόδοξη εκκλησία της Ουγγαρίας, οι ελληνικής καταγωγής ορθόδοξοι χριστιανοί του Szentes (μαζί με αυτούς του Kecskemét και της Πέστης) έστειλαν επιστολή στο κοινοβούλιο όπου υπογράμιζαν την ουγγρική τους ταυτότητα και ταυτόχρονα απαιτούσαν τα δικαιώματά τους λόγω των Ελλήνων προγόνων τους.

Η ελληνορθόδοξη κοινότητα του Szentes, από την ίδρυσή της, άνηκε στις αυτοδιοικούμενες θρησκευτικές κοινότητες. Βρισκόταν υπό την υψηλή εποπτεία της κυβέρνησης του βασιλείου της Ουγγαρίας και ο νόμος διασφάλιζε ότι μπορούσαν να ασκούν τα δικαιώματά τους και να τηρούν τις συνήθειές τους που διαμορφώθηκαν στο πέρασμα των αιώνων. Η γλώσσα της λειτουργίας ήταν η ελληνική και τα μέλη της εκκλησιαστικής επιτροπής προέρχονταν από τις οικογένειες των ιδρυτών της κοινότητας και τους απογόνους τους. Αυτοί χειρίζονταν την εκκλησιαστική περιουσία και αυτοί εξέλεγαν τον ιερέα και τους δασκάλους.

Ο πληθυσμός των Ελλήνων που είχαν ιδρύσει και συντηρούσαν την εκκλησία όλο και μειωνόταν με την πάροδο των ετών, ενώ συνέχεια αυξανόταν ο πληθυσμός των Ρουμάνων της πόλης. Οι Έλληνες επέτρεψαν στους Ρουμάνους να λαμβάνουν τις υπηρεσίες των ιερέων, να χρησιμοποιούν το ναό, το σχολείο και το κοιμητήριο, αλλά δεν προχώρησαν σε καμία νομικής φύσεως ένωση μαζί τους, καθώς οι Ρουμάνοι δεν συνείσφεραν ούτε στην εκκλησιαστική περιουσία, ούτε στις λειτουργικές δαπάνες.

ragaszkodtak magyarországi görög őseiktől származó jogaikhoz.

A szentesi görögkeleti görög egyházközség alapításától fogva az elkülönült gyűlések közé tartozott: a magyar királyi kormány által gyakorolt legfőbb felügyelet alatt állt, és a törvény biztosította, hogy szabadon gyakorolhassák történelmileg kialakult jogaikat, szokásaikat. A szertartás nyelve a görög maradt, az egyháztanácsot kizárólag az egyházalapító görög családok tagjai és leszármazottaik alkották (ők kezelték az egyházi és letéti vagyonokat, ők választották papjaikat és iskolamestereiket).

Az egyházalapító és fenntartó görög családok létszáma egyre csökkent, viszont a helyi román népesség rohamosan növekedett. A görögök megengedték, hogy a román hívők a papjaik közreműködését igénybe vehessék, templomukat, iskolájukat és temetőjüket használhassák, de egyebekben semmiféle jogi értelmű közösséget nem vállaltak velük, mivel a románok sem az egyházi vagyonhoz, sem az egyházközség fenntartásához nem járultak hozzá.

1902-ben komoly viszály alakult ki. Az aradi román püspök Lukucia Mihály adminisztrátort küldte Szentesre, aki összehívott egy zsinatot; és a görögökön kívül meghívta a jóval nagyobb létszámot kitevő románokat is. A görögök törvénytelennek minősítették az eljárást. Tiltakozásuk kifejezéséül nem jelentek meg a zsinaton.

A megjelent románok megalakították az ún. plébániai bizottságot, a plébániai

Το 1902 ξέσπασε σοβαρή έριδα. Ο Ρουμάνος επίσκοπος του Arad, Lukucia Mihály έστειλε τοποτηρητή στο Szentes, ο οποίος συγκάλεσε σύνοδο και ζήτησε τη συμμετοχή, εκτός των Ελλήνων, και των πολύ πιο πολυπληθών Ρουμάνων. Οι Έλληνες διακήρυξαν παράνομη τη διαδικασία και δεν εμφανίστηκαν στην σύνοδο.

Οι Ρουμάνοι που πήραν μέρος στην σύνοδο εξέλεξαν την ονομαζόμενη ενοριακή επιτροπή, την ενοριακή επιστασία, και όρισαν Ρουμάνο επιστάτη στη θέση του μέχρι τότε Έλληνα. Ο νέος επιστάτης, με τα κλειδιά που πέρασαν στην κατοχή του, αμέσως κλείδωσε το ναό, ούτως ώστε οι Έλληνες δεν μπορούσαν καν να μουν στην εκκλησία που είχαν χτίσει οι πρόγονοί τους, χωρίς να ξέρει αυτός.

Αντί της ελληνικής, εισήγαγαν την ρουμάνικη γλώσσα ως γλώσσα της Θείας Λειτουργίας, κατέλυσαν την από αιώνες αυτόνομη εκκλησιαστική οργάνωση και απέκλεισαν τις ελληνικές οικογένειες από τη διοίκηση των ζητημάτων της εκκλησίας. Κατέστρεψαν την παλιά, στρογγυλή σφραγίδα με την επιγραφή “Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία του Szentes” και καθιέρωσαν νέα που φάνέρωνε την νέα τάξη πραγμάτων.

Η εκκλησία του Szentes που ιδρύθηκε από Έλληνες βρέθηκε έτσι σε πρωτοφανή και σοβαρή κρίση. Οι παραμερισμένοι, ελληνικής καταγωγής Gyuricza Szilárd, αρχιεπιστάτης, και Gyuricza István, εκκλησιαστικός γραμματέας, έστειλαν το Σεπτέμβριο του 1902 επιστολή στον Wlassics Gyula,

gondnokságot, román származású gondnok lett az addigi görög gondnok helyett. Az új gondnok a megszerzett kulccsal a templomot nyomban bezárta, hogy a görögök az őseik által felépített templomba be se meheszenek a tudta nélkül. Az ógörög szertartási nyelv helyett bevezették a román nyelvet; az évszázados gyakorlat által szentesített autonóm egyházi szervezetet megsemmisítették; az alapító szentesi görög családokat az egyházközség ügyeinek vezetéséből kizárták. Megsemmisítették a „szentesi görög keleti görög egyház” köriratú ősi pecsétnyomót is. Új, az átszervezést tükröző pecsétnyomót rendszeresítettek.

A szentesi görög alapítású egyházközség megdőbbségre súlyos helyzetbe került. A félreállított görög származású előljárói, Gyuricza Szilárd főgondnok és Gyuricza István egyházi jegyző 1902 szeptemberében ősi jogaikra hivatkozva beadványt juttattak el Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. Rögzítették az igaz tényeket, és hogy a helyi románok az egyházközség fenntartásához soha nem járultak, a görög egyházközségnek nem is voltak tagjai, csak az istentiszteleten lehettek jelen.

A pénzügyi nehézségeket igazolja egy levél, amit 1903 áprilisában a fenti két szentesi görög egyházfi írt Pestre, Lyka Emil „görög keleti görög egyházfő” részére a „szentesi özv. görög nők” részére kért segély ügyében. A miniszterhez címzett beadvány később sikerrel járt. Az évekig tartó hivatali vizsgálat eredményeként a miniszter 1905.

υπουργό θρησκευτικών και εκπαιδευτικών υποθέσεων, όπου εξέθεσαν τα πραγματικά γεγονότα και αναφέρθηκαν στα πατρογονικά τους δικαιώματα. Εξηγούσαν ότι οι Ρουμάνοι δεν συνείσφεραν ποτέ στην λειτουργία της κοινότητας και δεν ήταν μέλη της, μόνο που μπορούσαν να συμμετέχουν στην Θεία Λειτουργία.

Μια επιστολή που έστειλαν οι δύο προαναφερόμενοι τον Απρίλιο του 1903 στην Βουδαπέστη προς τον “*αρχηγό της ελληνορθόδοξης εκκλησίας*” Lyka Emil με θέμα τη ζήτηση βοήθειας για τις “*χήρες Ελληνίδες του Szentes*”, φανερώνει τις οικονομικές δυσκολίες. Η επιστολή προς τον υπουργό ωστόσο έτυχε θετικής αποδοχής. Μετά από διοικητική έρευνα που κράτησε χρόνια, ο υπουργός δικαίωσε τους Έλληνες με απόφασή του στις 29 Μαρτίου 1905.

Ένα από τα χαρακτηριστικά οικοδομήματα του Szentes ήταν για πολλά χρόνια και ένα ισόγειο, γωνιακό κτίριο που έκτισαν οι Haris György και Haris Pál. Το “*Παζάρι των Haris*” εγκαινιάστηκε το Νοέμβριο του 1892 και στέγαζε αρκετά καταστήματα. Το προηγούμενο όνομα της σημερινής πλατείας Kossuth ήταν πλατεία Piac (Αγοράς). Στην ανατολική πλευρά της πλατείας ήταν αυτό το κτίριο του Haris, το οποίο κατεδαφίστηκε στην δεκαετία του 1960.

Εκτός από τον ορθόδοξο ναό, μια πλάκα θυμίζει τους παλιούς Έλληνες στον ταξιδιώτη που φτάνει στο Szentes. Ο πρωτότοκος γιος του Hadzsy György (στον οποίο αναφερθήκαμε προηγουμένως), ο

március 29-én kelt leiratával a görögöknek adott igazat.

Hosszú időn át Szentes jellegzetes épületének számított egy földszintes sarokház, amit Haris György és Haris Pál építtettek fel. A Haris-bazár számos bolt-nak helyet adó üzletházként 1892 novemberére készült el. A mai szentesi Kossuth tér korábbi neve Piac tér volt: e főter keleti oldalán állt a Haris-bazár épülettömbje (az 1960-as évek elején lebontották).

A görög templomon kívül egy emléktábla is emlékezteti a napjainkban Szentesen járó utazót a régi görögökre. A fentebb már ismertett Hadzsy György elsőszülött fia, dr. Hadzsy János (Szentes, 1851. április 5. – Topolya, 1903. június 13.) igazi emberbarát volt. Mindenkin segíteni akart, a nincsteleneket ingyen gyógyította. Orvosi tevékenységével érdemelte ki, hogy emléktáblát helyeztek el a ma is létező szülőházán (Szentes, Ady Endre u. 8.).

15 ■ Hadzsy János emléktáblája
Αναμνηστική πλάκα του Hadzsy János

dr. Hadzsy János (Szentes, 5 Απριλίου 1851 – Topolya, 13 Ιουνίου 1903) ήταν αληθινά φιλόanthropos. Βοηθούσε όπου μπορούσε και γιατρέυε δωρεάν τους φτωχούς. Για την δραστηριότητά του ως γιατρού ενέθεσαν τιμητική πλάκα στο σπίτι όπου γεννήθηκε και το οποίο υπάρχει και σήμερα (Szentes, οδός Ady Endre 8.).

6.

ΖΑΡÓΓΟΝΔΟΛΑΤ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Fontos kiemelni, hogy a magyarországi görög kereskedők nem pusztán a haszon- elvűséget tartották a szemük előtt. A közös- ségi élményt alapértéknek tekintették, ezért a vallás és a templom, valamint az iskolázta- tás és az anyanyelv megőrzése is igen nagy jelentőségű volt az első diaszpóra görögsege számára.

A magyarországi görögök éppúgy vál- tak értékeremtő hazafiaivá új hazájuknak, mint ahogyan az óhaza iránt is megőrizték szeretetüket.

Másfél évszázaddal ezelőtt hunyt el gróf Széchenyi István. Érdemes rögzí- teni, hogy a „*legnagyobb magyar*” orszá- g-építő reformtörekvéseinek támogatásában tucatnyi magyarországi görög család is részt vállalt. E reformkori görög kör sokat tett azért, hogy a megvalósítandó hazafias célok (mai szóval nemzeti fejlesztési projek- tek) gördülékeny módon valósággá válja- nak. Közülük többen meghatározó módon

Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι οι Έλληνες έμποροι της Ουγγαρίας δεν είχαν ως πρωταρχικό σκοπό τους το κέρδος. Θεωρούσαν την κοινωνική συμμετοχή βασική αξία της ζωής, γι' αυτό η θρησκεία και η εκκλη- σία, η παιδεία και η διατήρηση της μητρικής γλώσσας είχαν μεγάλη σπουδαιότητα για τον ελληνισμό της πρώτης διασποράς.

Με τον αξιόλογο ρόλο που διαδραμάτι- ζαν στην κοινωνική και οικονομική ζωή οι Έλληνες της Ουγγαρίας έγιναν εξίσου πατρι- ώτες στη νέα τους πατρίδα όσο και διατη- ρούσαν την αγάπη τους για την παλαιά τους πατρίδα.

Πριν από ενάμιση αιώνα πέθανε ο βαρώ- νος Széchenyi István. Με την πρόσφατη επέ- τειο του θανάτου του αξίζει να αναφέρουμε ότι ο “*μεγαλύτερος Ούγγρος*” στις προσπά- θειες αναμόρφωσης και μεταρρυθμίσης που κατέβαλε για την χώρα, είχε ανάμεσα στους υποστηρικτές του και δεκάδες ελληνικές οικογένειες. Αυτός ο κύκλος Ελλήνων της

vettek részt Széchenyi alkotó terveinek megvalósításában.

A magyar nemzeti intézményekért, a nemzeti kultúráért a magyarországi görö- gök mindig sokat tettek már a XIX. szá- zadban is. Magyar szívnű görögség alakult ki a reformkorban. Számos görög família (pl. Derra, Dumtsa, Janicsáry, Manno, Nákó, Sina, Panakosza, Papademos Charis/Szerviczky, Takiadisz/Takátsy, Zsótér) jelentős szerepet vállaltak a haza- fiságot megtestesítő, a magyar kultúrát őrző magyar nemzeti közintézmények (pl. Magyar Tudományos Akadémia, Nemzeti Színház, Képzőművészeti Főiskola, Magyar Biztosítótársaság) létrejöttében, a vasút és gőzhajózás fejlesztésében, a folyók szabá- lyozásában, iskolai és népnevelési viszo- nyok javításában (pl. kisdedónó egyeslet, a kisded-kórház és egyéb kórházak, böl- csődék, árvaházak, vakok intézete), vagy magyar szülővárosuk polgári fejlődésében.

A régi magyarországi görögök személyes kötődése volt az alapja a városfejlesztés irá- nyába megmutatkozó adományozói gesztu- saiknak. A görög kereskedőmentalitás nem pusztán a haszonelvűséget, de az értékte- remtést is célul tűzte ki!

A reformkori magyarországi görögök adományozó kedve a magyar hazafias célok megvalósításában rendkívül jelentős érték még majd két évszázad távlatából is. Ebből is kitűnik, hogy nem a tőke határozza meg a vagyonos személyiség mentalitását, hanem a pénzemberi karakter a tőkemagatartást.

εποχής των μεταρρυθμίσεων έκανε πολλά ώστε οι ρεαλιστικοί πατριωτικοί στόχοι (κατά τη σημερινή ορολογία “*εθνικά αναπτυξιακά προγράμματα*”) να γίνουν πραγματικότητα, ομαλά και συντονισμένα. Κάποιοι ανάμεσά τους έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην υλοποί- ηση των δημιουργικών σχεδίων του Széchenyi.

Οι Έλληνες της Ουγγαρίας έκαναν πολλά για τους εθνικούς θεσμούς και την εθνική κουλ- τούρα, και κατά τον 19ο αιώνα. Ελληνισμός με ουγγρική συνείδηση αναπτύχθηκε κατά την περίοδο των μεταρρυθμίσεων. Πολλές ελληνικές οικογένειες (πχ. Derra, Dumtsa, Janicsáry, Manno, Nákó, Sina, Panakosza, Papademos Charis/Szerviczky, Takiadisz/ Takátsy, Zsótér) διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία εθνικής σημασίας και εμβέλειας θεσμικών οργάνων και ιδρυμάτων που προωθούσαν τον ουγγρικό πολιτισμό. Πχ. την Ουγγρική Ακαδημία Επιστημών, το Εθνικό Θέατρο, την Σχολή Καλών Τεχνών, τη Ουγγρική Ασφαλιστική Εταιρία. Επίσης συνείσφεραν στην ανάπτυξη των σιδηροδρό- μων και των ατμόπλοιων, την διευθέτηση των ποταμών, την βελτίωση των εκπαιδευτικών υποδομών (πχ. σωματείο νηπιακής αγωγής, νοσοκομείο νηπίων, άλλα νοσοκομεία, βρε- φοκομεία, ορφανοτροφεία, ίδρυμα τυφλών) και για την αστική ανάπτυξη της ουγγρικής πόλης όπου ζούσε ο καθένας.

Οι παλιοί Έλληνες της Ουγγαρίας έκαναν δωρεές για τους αναπτυξιακούς σκοπούς της πόλης τους σύμφωνα με τις προσωπικές συμπάθειες και συνδέσμους. Η ελληνική εμπορική συμπεριφορά δεν είχε αποκλειστικό

A Kárpát-medencében élő magyarságnak és a görögségnek a másfélezer évnél régebbi történelmi kapcsolatrendszer a hun korszaktól kezdve egyszerre jelentett diplomáciai, katonai és műveltségi kölcsönösséget. Olyan ősi kapcsolati érték ez Európában e két nemzet között, melynek méltó párhuzama a magyar-lengyel barátság szintén évezredes volta.

A régi magyarországi görögök értékre-remtő és közéleti tevékenysége, adományozó kedve és vitézi hajlandósága, hazafias kiállása méltó a megemlékezésre, különös tekintettel arra, hogy ragaszkodtak görög ortodox közösségükhöz, és ezzel együtt minden ténykedésük a magyar haza üdvét szolgálta!

σκοπό το κέρδος αλλά και την δημιουργία αξίας για την κοινωνία.

Η προθυμία των Ελλήνων της εποχής των μεταρρυθμίσεων για δωρεές με σκοπό την υλοποίηση στόχων εθνικής σημασίας είναι εξαιρετικά σημαντική ακόμα και μετά την πάροδο δύο αιώνων. Από αυτή φαίνεται ότι δεν είναι το κεφάλαιο που καθορίζει την προσωπικότητα του πλούσιου ανθρώπου, αλλά ο χαρακτήρας του ανθρώπου των χρημάτων καθορίζει την χρήση του κεφαλαίου.

Οι σχέσεις μεταξύ Ούγγρων και Ελλήνων στην λεκάνη των Καρπαθίων μετράνε πάνω από μιάμιση χιλιετία ιστορικής συνέχειας, ξεκινώντας από την εποχή των Ούνων. Οι διπλωματικές, στρατιωτικές και πολιτιστικές επιδράσεις μεταξύ των δύο εθνών αποτελούν τέτοιο ιστορικό πλούτο για την Ευρώπη που μπορεί να συγκριθεί με την, επίσης χιλιετή, φιλία Ούγγρων και Πολωνών.

Αξίζει να θυμόμαστε την κοινωνική προσφορά και δημιουργική προσπάθεια των παλιών Ελλήνων της Ουγγαρίας, τις δωρεές και τον πατριωτικό χαρακτήρα. Κυρίως επειδή, ενώ ήταν πιστοί στην ελληνική ορθόδοξη κοινότητά τους, έκαναν τα πάντα για να τιμήσουν ως πατρίδα τους την Ουγγαρία!

FORRÁSOK / ΠΗΓΕΣ

I. Történelmi előzmények a magyar-görög kapcsolatok köréből / Ιστορικές αναδρομές στις σχέσεις Ούγγρων και Ελλήνων

Angi János - Bárány Attila - Orosz István - Papp Imre - Pószán László: Európa a korai középkorban (3-11. század). Debrecen, 1997.
Magyarország történeti kronológiája I. A kezdetektől 1526-ig. Bp., 1981.
Kónári László: Erdély történelme. I. kötet, Kolozsvár, 1859.
Györffy György: István király és műve. Bp., 1977.
Páter Liki János: Görögkatolikus magyarok és a csonka-megyei gk. egyházak. In.: Magyar városok és vármegyék monográfiája. Szatmár, Ugocsa és Bereg K. E. E. vármegyék (1924-1938). Szerkesztette dr. Fábián Sándor. Bp., 1939.
Pecz Vilmos: Zotikos költeménye a várnai csatáról. In.: Századok. 1894. 28. évfolyam. 4. füzet. 316-318., 324., 337.
Szerémi György: Magyarország romlásáról. Bp., 1961. 62-63., 68.
Történelmi Olvasókönyv II. Forrásszemelvények az egyetemes történelem (476-1640) és Magyarország története (1526-ig) tanításához. Bp., 1966. 326.

II. Görög kereskedők Szegeden / Έλληνες έμποροι στο Szeged

Reizner János: Szeged története. III. kötet Szeged, 1900. 30-31.
Reizner János: Szeged története. III. kötet. Szeged, 1900. 29.; A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1974/75-2. A szögedi nemzet. A szegedi nagytáj népelete. Első rész. Szeged, 1976.80., 132.
Bálint Sándor: A szögedi nemzet. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1976-77/2. Szeged, 1977. 89.
Reizner János: Szeged története. II. kötet. Szeged, 1899. 39-40.
Szeged története 1686-1849. Szerkesztette Farkas József. Szeged, 432., 144.
Magyarország. A szerzői munkaközösség vezetője Papp Antal. Bp., 1972. 375., 376.
Péter László: Szeged Bp., 1980. 38., 46., 48., 49.
Dr. Tráser Ferenc: A logisztikai szerep kör jelentőségének vizsgálata Szeged példáján. PhD dolgozat. Szegedi Tudományegyetem Természettudományi Kar. Szeged, 2003. 44.
Bátyai Jenőné: A liget. In.: A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve: Studia Naturalia, 1. Szeged, 1999. 126.
Ruszoly József: A város és polgára. Válogatott írások Szegedről. Szeged, 1999. 34.
A Magyar Királyi honvéd Ludovika Akadémia története. Szerkesztette dezséri Bachó László. Bp., 1930. 921., 959.
Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Nemzeti Hadsereg számára. Személyes ügyek. 1915. február 17. 14. szám 169.
Magyarország tisztai cím- és névtára. Bp., 1941. 189.

III. Görög emlékek Hódmezővásárhelyen / Ελληνικές αναμνήσεις στο Hódmezővásárhely

Szeremlei Samu: Hódmezővásárhely története. IV. kötet. Hódmezővásárhely, 1911. 402-407.; Hódmezővásárhely történeti kronológiája. Összeállították: Dr. Szabó Gábor-Borus Gábor-Kőszegfalvi Ferenc. Szeged, 2003.
Nagy Márta: A magyarországi görög diaszpóra egyházművészeti emlékei I. Ikonok, ikonostázok. Debrecen, 1998. 70. (49. lábjegyzet)
Tárkány Szűcs Ernő: Vásárhelyi testamentumok. Bp., 1961. 42-43, 169.
Fejérváry József: Vásárhely története családok tükrében. Hódmezővásárhely, 1929. 51.
HYPERLINK „javascript:parent.GoToPg(0)” \o „Ugrás a könyv elejére” Oszlopokat emeltünk, hogy beszéljék a múltat. A millenniumi

műemlékhelyreállítások lexikona. Szerk.: Tamási Judit. Budapest, 2000. 208.

Fejérváry József: Vásárhely története családok tükrében. Hódmezővásárhely, 1929. 49., 50., 51., 337., 341., 414-415.

Hódmezővásárhely története. Főszerkesztő Szabó Ferenc. II/1. kötet. Hódmezővásárhely, 1993. 95., 103., 471.

Dr. Karácsonyi János: Békés vármegye története. II. kötet. Gyula, 1896. 303.

IV. A makói görög Kristóffy-család / Η ελληνική οικογένεια Kristóffy στο Makó

OSZK UC 190: 4. 1777. november 16. Másolati példány, egykorú kamarai latin nyelvű, 6 oldal. Készítette: a Magyar Kamara szám-venősége. "Consignatio" úrbéres adatokkal, a csanádi püspökség birtokához tartozó Makó város jövedelmének feljegyzése, az aradi fiscusi procurator, Balás István összeírása alapján.

A politikai színtérről. In: Magyarország. Főszerkesztő Holló Lajos. XII. évfolyam 186. szám. 1905. július 30-i szám 2.

Mezőberény története. I. kötet. Szerkesztette Szabó Ferenc. Mezőberény, 1973. 164.

Magyarország története 1849-1918 Az abszolutizmus és a dualizmus kora (1857-1928) szerkesztette Hanák Péter Bp., 1975. 405., 598.

Makó története 1849-től 1920-ig. Szerkesztette Szabó Ferenc. Makó, 2002. 71.

Dolmányos István: A koalíció az 1905-1906. évi kormányzati válság idején. Bp., 1976. 85.

Magyar országgyűlési almanach 1897-1901.

Popovics Konstantin: A miskolci görögök egyházi és társadalmi élete. In.: „XPONIKA” Évkönyv a Hittudományi Főiskola 1943/44. tan-évi III. évi működéséről. Szerkesztette Berki Feriz a főiskola igazgatója. A Budapesti Görög Keleti Hittudományi Főiskola Kiadványai. VIII. Bp., 1944. 192.

Magyar Életrajzi Lexikon.

Ifjabb Bertényi Iván: Bánffy Dezső és a nemzetiségi kérdés. Történelemtudományi Doktori Iskola. Történettudomány. Művelődéstörténeti Doktori Program. Eötvös Loránd Tudományegyetem. Bölcsészettudományi Kar. Doktori disszertáció. Budapest, 2005. 207. o.

Magyar Életrajzi Lexikon.

Kristóffy József: Magyarország kálváriája. Az összeomlás útja. Politikai emlékek. 1890-1926. Bp., 11.

V. Szentes görög közössége / Η ελληνική κοινότητα του Szentes

Nagy Márta: Görög egyházművészeti emlékek Magyarországon. Debrecen, 1996. 70.

B. Z.: Dr. Hadzszy János. In. Hét nap. Vajdasági magyar hetilap. Szabadka, 2007. december 19.

Labádi Lajos: Az önálló egyházi szervezet erőszkas átalakítása. Száz éve megalakult a görögkeleti magyar egyház. (II.) és (III.) In.: Szentesi élet XL. évfolyam 32. szám 2008. augusztus 15.; 33. szám 2008. augusztus 2008. augusztus 22.

OSZK UC 190: 4. 1777. november 16. Másolati példány, egykorú kamarai latin nyelvű, 6 oldal. Készítette: a Magyar Kamara szám-venősége. "Consignatio" úrbéres adatokkal, a csanádi püspökség birtokához tartozó Makó város jövedelmének feljegyzése, az aradi fiscusi procurator, Balás István összeírása alapján.

A politikai színtérről. In: Magyarország. Főszerkesztő Holló Lajos. XII. évfolyam 186. szám. 1905. július 30-i szám 2.

Mezőberény története. I. kötet. Szerkesztette Szabó Ferenc. Mezőberény, 1973. 164.

Magyarország története 1849-1918 Az abszolutizmus és a dualizmus kora (1857-1928) szerkesztette Hanák Péter Bp., 1975. 405., 598.

Makó története 1849-től 1920-ig. Szerkesztette Szabó Ferenc. Makó, 2002. 71.

Dolmányos István: A koalíció az 1905-1906. évi kormányzati válság idején. Bp., 1976. 85.

Magyar országgyűlési almanach 1897-1901.

Popovics Konstantin: A miskolci görögök egyházi és társadalmi élete. In.: „XPONIKA” Évkönyv a Hittudományi Főiskola 1943/44. tan-évi III. évi működéséről. Szerkesztette Berki Feriz a főiskola igazgatója. A Budapesti Görög Keleti Hittudományi Főiskola Kiadványai. VIII. Bp., 1944. 192.

Magyar Életrajzi Lexikon.

Ifjabb Bertényi Iván: Bánffy Dezső és a nemzetiségi kérdés. Történelemtudományi Doktori Iskola. Történettudomány. Művelődéstörténeti Doktori Program. Eötvös Loránd Tudományegyetem. Bölcsészettudományi Kar. Doktori disszertáció. Budapest, 2005. 207. o.

Magyar Életrajzi Lexikon.

Kristóffy József: Magyarország kálváriája. Az összeomlás útja. Politikai emlékek. 1890-1926. Bp., 11.

Nagy Márta: Görög egyházművészeti emlékek Magyarországon. Debrecen, 1996. 70.

B. Z.: Dr. Hadzszy János. In. Hét nap. Vajdasági magyar hetilap. Szabadka, 2007. december 19.

Labádi Lajos: Az önálló egyházi szervezet erőszkas átalakítása. Száz éve megalakult a görögkeleti magyar egyház. (II.) és (III.) In.: Szentesi élet XL. évfolyam 32. szám 2008. augusztus 15.; 33. szám 2008. augusztus 2008. augusztus 22.

800 Ft